

Održivi razvoj Dubrovačko-neretvanske županije

Marčinko, Marijan

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:572791>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-04**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

**Diplomski sveučilišni studij „Poslovna ekonomija“, smjer „Analiza i poslovno
planiranje“**

**ODRŽIVI RAZVOJ DUBROVAČKO-NERETVANSKE
ŽUPANIJE**

Diplomski rad

Marijan Marčinko

Zagreb, rujan, 2019.

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

**Diplomski sveučilišni studij „Poslovna ekonomija“, smjer „Analiza i poslovno
planiranje“**

**ODRŽIVI RAZVOJ DUBROVAČKO-NERETVANSKE
ŽUPANIJE**

Diplomski rad

Marijan Marčinko,

Mentor: dr. sc. Andrija Sabol

Zagreb, rujan, 2019.

Sveučilište u Zagrebu

Ime i prezime studenta: Marijan Marčinko

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad „Održivi razvoj turizma Republike Hrvatske u okviru razvoja Europske unije“ isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Sažetak i ključne riječi

Dubrovačko-neretvanska županija najjužnija je hrvatska županija. Zbog granice s Bosnom i Hercegovinom podijeljena je u dva dijela; dubrovački s Korčulom i neretvanski, te smatra se jednom od najbogatijih hrvatskih županija. Održivi razvoj podrazumijeva korištenje prirodnih resursa u cilju ostvarenja ljudskih potreba na način da se održi ravnoteža u prirodi i time sačuva priroda i prirodni resursi za sljedeće generacije. S obzirom na sve brži razvoj županije razmatra se koncept održivog razvoja.

Najveća znamenitost svakako je Stari Grad Dubrovnik. Opasan velikim i dugim zidinama i prelijepim morem privlači turiste iz svih krajeva svijeta. Treba naglasiti i znamenitost Stona, koji poslije Kineskog zida ima druge najduže zidine na svijetu, a koje se zbog ruševnog stanja obnavljaju. Stoga je tema odabrana kako bi se ispitala sama održivost.

Predmet rada je ekonomska, socijalna i ekološka dimenzija održivog razvoja u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Pod pojmom održivog razvoja prije svega se misli na obavljanje neke djelatnosti koja zadovoljava ljudske potrebe. Koncept održivosti predstavlja međusobnu interakciju društvenih, ekoloških i ekonomskih odnosa.

Cilj rada je objasniti trenutnu i buduću strategijsku poziciju Dubrovačko-neretvanske županije u okviru održivog razvoja.

Istraživanje će se provesti analizom odabranih relevantnih znanstvenih članaka i knjiga iz područja relevantnih za istraživanje. Metode koje će se koristiti uključuju metode deskripcije, dedukcije, generalizacije, analize, sinteze.

Ključne riječi: Održivi razvoj; održivi razvoj Dubrovačko-Neretvanske županije; turizam, održivost

Summary and key words

Dubrovačko-Neretvanska County is the southernmost Croatian county. Due to the border with Bosnia and Herzegovina, it is divided into two parts; Dubrovnik with Korčula and Neretva, and is considered one of the richest Croatian counties. Sustainable development involves the use of natural resources to meet human needs in a way that maintains a balance in nature and thus preserves nature and natural resources for future generations. With the rapid development of the county, the concept of sustainable development is being considered.

The biggest attraction is certainly the Old Town of Dubrovnik. Tight with large and long walls and beautiful sea, it attracts tourists from all over the world. It is worth mentioning the landmark of Ston, which after the Chinese Wall has the second longest walls in the world, and which are being rebuilt due to the dilapidated condition. Therefore, the topic was selected to examine sustainability itself.

The subject is the economic, social and environmental dimension of sustainable development in Dubrovnik-Neretva County. Sustainable development is primarily meant to perform an activity that meets human needs. The concept of sustainability is the interplay of social, environmental and economic relations.

The aim is definitely to explain the current and future strategic position of Dubrovačko-Neretvanska County in the framework of sustainable development.

The research will be conducted by analyzing selected relevant scientific articles and books in the fields relevant to the research. The methods to be used include the methods of descriptive, deductive, generalizable, analysis, synthesis.

Keywords: Sustainable development; sustainable development of Dubrovnik-Neretva County; tourism, sustainability

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada.....	1
1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja.....	1
1.3. Sadržaj i struktura rada.....	1
2. POJAM ODRŽIVOG RAZVOJA	2
2.1 Povijesni razvoj koncepta održivosti.....	3
2.2 Dimenzije, ciljevi i kriteriji održivog razvoja	4
2.2.1 Agenda 21	5
2.2.2 Agenda 2030	6
3. OBILJEŽJA DUBROVAČKO-NERETVANSKE ŽUPANIJE	8
3.1 Uloga i značaj turizma za gospodarstvo Hrvatske	9
3.1.1 Temeljni stupovi održivog razvoja turizma u Hrvatskoj.....	12
3.2 Značaj turizma Dubrovačko-neretvanske županije za turizam Republike Hrvatske	13
3.3 Položaj i značaj Dubrovačko-neretvanske županije.....	14
3.4 Povijest Dubrovačko-neretvanske županije	16
3.5 Gradovi i općine Dubrovačko-neretvanske županije	20
3.6 Strategija razvoja analizirane Županije kao turističkog klastera.....	23
3.7 Organizacije turizma Dubrovačko-neretvanske županije.....	25
4. ANALIZA DUBROVAČKO-NERETVANSKE ŽUPANIJE PREMA DIMENZIJAMA ODRŽIVOG RAZVOJA	28
4.1. Analiza ekonomske dimenzije razvoja.....	30
4.1.1 Trendovi na tržištu rada.....	37
4.1.2. Kratak osvrt na nezaposlenost u turizmu	40
4.2. Analiza demografske i socijalne dimenzije razvoja.....	40
4.3 Gustoća i dobna struktura stanovništva.....	51
4.4 Analiza ekološke dimenzije razvoja.....	52
4.4.1 Zaštita voda i mora.....	55
4.4.2 Zaštita tla	56
4.4.3 Zaštita prirode	57
4.4.4 Društveni problemi Dubrovnika.....	59
5. ZAKLJUČAK	61
POPIS TABLICA	62
POPIS SLIKA	62
LITERATURA	63
INTERNET IZVORI	65
ŽIVOTOPIS	68

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Turizam u Republici Hrvatskoj u stalnom je porastu, a iz godine u godinu u Hrvatskoj raste broj turista, broj noćenja, ali se i stvaraju gužve na cesti koje onečišćuju okoliš. Stoga je predmet ovog rada ekonomska, socijalna i ekološka dimenzija održivog razvoja. Pod pojmom održivog razvoja prije svega se misli na obavljanje neke djelatnosti koja zadovoljava ljudske potrebe, a da pritom ne ugrožava biološku raznolikost i dugoročnu budućnost čovječanstva. Nadalje, u ovom radu će se također analizirati načini na koje Republika Hrvatska pomaže i usmjerava turizam u Dubrovačko-neretvanskoj županiji u ostvarenju potencijala održivosti. Cilj rada je objasniti trenutnu i buduću strategijsku poziciju turizma županije u okviru održivog razvoja.

1.2. Izvori podataka i metode prikupljanja

U radu će se provesti sekundarno istraživanje pomoću stručnih i znanstvenih članaka, knjiga i ostale dostupne literature. Prilikom istraživanja upotrebljavati će se i znanstveno-istraživačke metode poput induktivne i deduktivne metode, metode analize, metode klasifikacije, metode kompilacije i metode komparacije, te metodom deskripcije.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Ovaj diplomski rad obuhvaća ukupno pet poglavlja. U uvodnom dijelu predstavljen je predmet i cilj rada, metode istraživanja te detaljna struktura rada. U drugom poglavlju definirat će se pojam i teorijske postavke održivog razvoja. Nakon toga upoznat će se čitatelja sa smjericama Dubrovačko-neretvanske županije u okviru održivog razvoja turizma, što je uvod u analizu trenutnog i budućeg stanja održivog razvoja. U zaključnom dijelu navode se glavne spoznaje i ograničenja ovog rada.

2. POJAM ODRŽIVOG RAZVOJA

Pojam koji je danas globalno rasprostranjen, ističe tendenciju čovjeka prema promjeni dosadašnjeg načina života, stavova, vrijednosti, navika, ponašanja i djelovanja na svim razinama društva. Uz pojam održiv razvoj, nerijetko se veže i pojam održivost.

„Prema Mülleru održivi razvoj je porast kvalitete života, tj. ekonomskog blagostanja i subjektivnog dobrog osjećaja koji se postiže smanjenim ulaganjem neobnovljivih prirodnih resursa i sve manjim opterećivanjem okoliša i ljudi, a s ciljem da se ne ograničavaju opcije budućih generacija“.¹

Prema ETC-u (English Tourism Council) održivi turizam označava upravljanje utjecajima turizma na okoliš i zajednicu, te budućnost gospodarstva leži u tome da se pobrine da učinci budu pozitivni, a ne negativni, za dobrobit budućih generacija.²

Definicija održivog razvoja označava održivi razvoj kao takav razvoj u kojem su procesi promjena, upotrebe resursa, smjer intervencija, tehnološki razvoj i institucionalne promjene koje se provode, u skladu s potrebama današnjih i budućih generacija. Isto tako održivi razvoj znači i gospodarski i društveni rast usklađen s ekosustavima u kojima djeluje, pa je kao takav i dugoročno održiv. Održivi razvoj danas je jedan od najprisutnijih pojmova u znanosti, medijima i civilnom društvu, a opet često ostaje nepoznanica kako održivost primijeniti u stvarnosti.

Do sada je poznato jako mnogo podjela i ocjena o važnosti pojedinih vrsta pokazatelja održivog razvoja po kojima bi ovaj razvoj bio mjerljiv u pojedinim društvima, a i globalno usporediv. Ovdje dajemo prikaz pokazatelja koje švicarski znanstvenici smatraju ključnim pokazateljima održivog razvoja. Smatraju najvažnijima sljedeće vrste pokazatelja:

- 1.Siromaštvo i društvena ravnopravnost;
- 2.Sigurnost, zdravlje, nezaposlenost, prihod;
- 3.Pismenost mladih, investicije, inovacije i tehnologije, državni dug, izgrađena površina, bio raznolikost;
- 4.Privatni promet, teretni promet, potrošnja sirovina, potrošnja energije.³

¹ Müller, H. (2004.) Turizam i ekologija. Zagreb. Masmedia. str. 44.

² White, V. et al. (2006.) Indicators and Sustainable Tourism. The Macaulay Institute, Aberdeen, str. 3.

³ Lopžić, Iva, Grad Dubrovnik kao jedinica lokalne samouprave, Zagrebačka pravna revija, Zagreb, str. 339

2.1 Povijesni razvoj koncepta održivosti

Koncept održivog razvoja prvi put je definiran u izvješću poznatom pod nazivom Naša zajednička budućnost (Our common future) 1987. godine, koji je objavila Svjetska komisija za okoliš i razvoj Ujedinjenih naroda. To izvješće je istovremeno poznato u javnosti kao Brundtland komisija ili Brundtland izvješće, a naziv je dobilo po predsjednici komisije, norveškoj ministrici Gro Harlem Brundtland koja je tijekom predsjedavanja komisijom potpisala taj najznačajniji dokument u povijesti razvoja koncepta održivog razvoja.

Koncept održivog razvoja nastao je u zemljama razvijenog zapada, tamo gdje su negativni ekološki procesi najviše ugrozili i potrošili okoliš i prirodna dobra. U trećem svijetu ovaj je koncept osumnjičen da želi apsolvirati probleme visokorazvijenih zemalja na globalnoj razini i to na račun razvojnih interesa nerazvijenih zemalja. U tom smislu neizbježne su regionalno-interesne karakteristike koncepta održivosti, koje onda imaju i svoje korelate u stanovitoj ideološnosti i politički obojenoj pristranosti koncepta održivosti.

Koncept održivog razvoja prvi put je definiran u izvješću poznatom pod nazivom Naša zajednička budućnost (Our common future) 1987. godine, koji je objavila Svjetska komisija za okoliš i razvoj Ujedinjenih naroda. To izvješće je istovremeno poznato u javnosti kao Brundtland komisija ili Brundtland izvješće, a naziv je dobilo po predsjednici komisije, norveškoj ministrici Gro Harlem Brundtland koja je tijekom predsjedavanja komisijom potpisala taj najznačajniji dokument u povijesti razvoja koncepta održivog razvoja.

Ostvarivanje održivog razvoja u nerazvijenim zemljama Afrike, Azije i Latinske Amerike imat će druge sadržaje i druge oblike od onih u Zapadnoj Europi ili u jednom Japanu. U Nerazvijenim zemljama valja zaustaviti nemilosrdno trošenje prirodnih dobara zbog otplate dugova. Zbog golog opstanka i borbe protiv gladi na postojeći način. U visokorazvijenim zemljama valja zaustaviti onečišćenje okoliša, za prirodne resurse besmisleno rastrošnu potrošnju, izvoz otpada u nerazvijene zemlje. Novi svjetski ekološki i prema održivosti orijentirani poredak tek se skicira u znanstvenim radionicama. Proces donošenja odluka neće moći biti samo u rukama bogatih čija je ekonomsko-politička moć najveća. Koncept održivog razvoja sam je po sebi složen i sofisticiran. Njegova je temeljna karakteristika da je orijentiran na budućnost.

2.2 Dimenzije, ciljevi i kriteriji održivog razvoja

Društvo koje odluči svoj razvoj utemeljiti na svjetonazoru održivosti ili cjelovitosti, neophodno mora postaviti viziju svojeg razvoja u multidimenzionalno održivo prostorno rješenje, unutar kojeg se svaka aktivnost razvija u granicama cjelovitog razvoja. Sukladno tome, svjetonazor predstavlja cjelokupnu prosudbu razvojne stvarnosti, te predstavlja cjelovit temelj za multidimenzionalnost (ekološka, ekonomska i socijalna dimenzija), multiciljanost (ekološki, ekonomski i socijalni ciljevi) i multikriterijalnost (ekonomski, etički i socijalni kriteriji), te zahtjeva multidisciplinarno znanje i izvore koji se temelje na etičkim načelima.⁴ Sukladno tome, dimenzije, ciljevi i kriteriji održivog razvoja se promatraju na ekološkoj, ekonomskoj i socijalnoj razini.

Kao ključna razvojna načela održivog turističkog razvoja u Hrvatskoj mogu se navesti⁵:

- Partnerstvo; iz razloga što konkurentnost destinacija nužno podrazumijeva umrežavanje i stalnu komunikaciju dionika, kako kroz horizontalnu i/ili vertikalnu suradnju, tako i kroz suradnju javnog i privatnog sektora. Može se reći kako gotovo i ne postoji niti jedan segment u društvu koji na direktan ili indirektan način nije povezan sa turizmom ili održivim razvojem.
- Osjećaj za mjesto; doživjeti autentičnost određenog mjesta ili autentični doživljaj određene seoske sredine (seoski turizam - predstavlja putovanje u relativno napuštenim prirodnim područjima, pogodnim za učenje, uživanje ili volontiranje, a isto tako predstavlja i ljude koji žive na tom području, njihove potrebe, kulturu i odnos prema prirodi⁶) od iznimne je važnosti za svakog turista. Šarm prošlih vremena, zaboravljeni rituali, tradicije i norme od izuzetne su važnosti za turističku ponudu. Očuvanje i promocija nekadašnje kulturno-povijesne baštine također može biti kotač razvoja, svakog pojedinog mjesta.
- Ekološka odgovornost; očuvanje prirodnih resursa temeljna je vrijednost svakog društva, a ekološka osviještenost je itekako bitna za razvoj turizma i turističke destinacije. Promoviranje turizma na ekološkoj i sociokulturnoj osviještenosti može biti jako dobra polazna osnova za

⁴ Fučkan, Đ., Sabol, A. (2013) Planiranje poslovnih dometa, Zagreb: Hum naklada, str. 84.

⁵ UNWTO (2005): Making tourism more sustainable – A guideline for policy makers, An edition from United Nations Environment Programme, Madrid, str. 102.-103.

⁶ Wearing, S., Neil, J. (2009.) Ecotourism, Impacts, Potentials and Possibilities. str. 11.

razvoj održivog turizma. Ekološka odgovornost ljudi koji žive na određenoj destinaciji bitan je čimbenik i kvalitetne turističke ponude.

- Inovativnost; u smislu osmišljavanja novih ponuda, jedinstvenih autohtonih proizvoda i usluga te kontinuiranog usavršavanja i prilagođavanja suvremenim svjetskim turističkim trendovima.
- Kultura kvalitete; velika briga za goste i sve putnike dobronamjernike koji posjećuju Hrvatsku, iskazana je kroz niz kvalitetnih turističkih sadržaja. Zadovoljstvo i personalizirani pristup gostima samo su jedan mali segment brige o gostu i ispunjenju svih njegovih duhovnih i materijalnih potreba. Kultura kvalitete boravka i način ljubaznog ophođenja sa svim gostima koji posjete Hrvatsku jedan je od bitnih principa na kojima se temelji turistička ponuda.

2.2.1 Agenda 21

U Rio de Janeiru je 1992. godine održana Konferencija UN-a o okolišu i razvitku (UNCED), koja je bila posvećena okolišu i razvitku. Njezini su zaključci poznati pod nazivom Agenda 21, ili „Program za 21. stoljeće“. Donesena je deklaracija u kojoj se ukazuje da je čovječanstvo na prekretnici, suočeno sa siromaštvom, glađu, bolestima, nepismenošću, a naročito pogoršanjem ekoloških prilika i pogoršanjem stanja u svim ekosustavima. Dokument sadrži 40 poglavlja, a posebno se ističu razlike siromašnih i bogatih koje su sve veće. Također, usvojeni su dokumenti o socijalnoj i ekonomskoj dimenziji razvoja, dokument o očuvanju i menadžmentu prirodnih i antropogenih dobara, dokument o ženama, djeci i mladeži, te konvencija o načinu implementacije.⁷

Agenda 21 predstavlja značajan korak unaprijed i ne smije biti zanemaren državnim upravama ili blokiran zbog određenih interesa. Zajedničko svim zemljama moraju biti rješavanje pitanja okoliša i razvoja kako bi se omogućila sigurna i uspješna budućnost. Javlja se problem sve većeg broja gradova koji doprinose problemu zagađenosti zraka, nedostatka čiste vode, loši sanitarni uvjeti, pa sve do beskućnika. Agenda 21 ističe potrebu edukacije, osposobljavanje i podizanja svijesti javnosti. Potrebno je steći vještine i naučiti načine ponašanja potrebnih za održivi razvoj.

⁷ Bilen, M. (2011.) Turizam i okoliš. Zagreb. Mikrorad str. 191.

Agenda 21 je dokument koji sadrži 40 poglavlja podijeljenih u 4 sekcije, a dokument obrađuje⁸:

1. socijalnu i ekonomsku dimenziju razvoja zemlje, siromaštvo, potrošačke partnere, stanovništvo, zdravlje, integraciju okoliša i razvoja,
2. očuvanje i menadžment prirodnih i antropogenih dobara, atmosfera, zemlja, šume, pustinje, planine, poljoprivreda, biološka raznolikost, biotehnologija, oceani, pitka voda, otrovne kemikalije, opasne radioaktivne tvari, čvrsti otpad i kanalizacija,
3. jačanje uloge vodećih skupina: žene, djeca i mladež, domorodačke skupine, nevladine organizacije, lokalne vlasti, radnici, poslodavci i proizvođači, poljoprivrednici, znanstvenici i tehnolozi,
4. načini implementacije: financije, transfer tehnologije, znanost, obrazovanje, gradnja novih kapaciteta, međunarodne institucije, zakonske mjere, informacije.⁹

Ako se usporedi ono što je usvojeno u Agendi 21 i ono što je postignuto, vidljivo je da nije mnogo toga ostvareno. Nisu postignuti zadani ciljevi, nije se na očekivan način promijenilo raspoloženje građana, nije se dovoljno zauzelo za održiv razvoj. Lokalna Agenda 21 imala je bolje rezultate i veći odjek kod građana te su riješeni neki problemi. Potrebno je da lokalne zajednice prepoznaju potencijal koncepta održivog razvoja.

2.2.2 Agenda 2030

Ciljevi održivog razvoja (ili Globalni ciljevi održivog razvoja) zbirka su od 17 globalnih ciljeva koje je odredio Program Ujedinjenih naroda za razvoj. Formalno ime ovo programa je: "Transformacija našeg svijeta: 2030 Agenda za održivi razvoj". " To je skraćeno na "2030 Agenda".¹⁰ Ciljevi su široki i međusobno ovisni, ali svaki ima poseban popis ciljeva koje treba postići. Postizanje svih 169 ciljeva signaliziralo bi ostvarivanje svih 17 ciljeva. Agenda 2030 pokriva pitanja društvenog i gospodarskog razvoja, uključujući siromaštvo, glad, zdravlje, obrazovanje, globalno zagrijavanje, ravnopravnost spolova, vodu, sanitarni sektor, energiju, urbanizaciju, okoliš i socijalnu pravdu.¹¹

⁸ URL: http://odraz.hr/media/21831/odrzivi_razvoj.pdf (01.08.2018.)

⁹ Agenda 21 (1992): URL:<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf> (01.08.2018)

¹⁰ "Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development". United Nations – Sustainable Development knowledge platform. (05.09.2018.)

¹¹ "Press release – UN General Assembly's Open Working Group proposes sustainable development goals" (PDF). [Sustainabledevelopment.un.org](https://sustainabledevelopment.un.org). (05.09.2018.)

Značajna osoba koja je radila na razvoju tih planova bio je Jeffrey Sachs, ugledni američki ekonomist, direktor UN-ove mreže za održivi razvoj, koji je vršio promociju agende na području zapadnog Balkana.

Konstatirao je kako je potrebno šest krupnih promjena da bi se u tome uspjelo.

Prva je kvalitetno obrazovanje, uz nove poslove i rast; druga je upotreba "čiste" energije i industrije; treća kreiranje "pametnih" gradova i prijevoza; četvrta poboljšanje zdravstvenog sistema; peta održiva proizvodnja hrane koja će biti zdrava i prestati ubijati ljude, odgovorno korištenje zemljišta i oceana; šesta promjena je odgovorni razvoj digitalnih tehnologija i e-vlade, pri čemu je posebno nužno spriječiti zloupotrebe.

Sachsova poruka je kako regija Balkana pred sobom ima četiri ključna izazova: osigurati stanovništvu obrazovanje nužno za obavljanje kvalitetnih poslova; očuvati stabilnost okoliša, jer se hitno mora smanjiti zagađenje, koje je zabrinjavajuće; mora osigurati upravljanje socijalnim razlikama; efikasno se suočiti s geopolitičkim rizicima. U obrazovanje se mora više ulagati, baš kao i u programe istraživanja i razvoja.

3. OBILJEŽJA DUBROVAČKO-NERETVANSKE ŽUPANIJE

Za burne povijesti, na području Županije se dodirivalo i sukobljavalo mnoštvo suvereniteta i pomorskih sila: Bizanta, Saracena, Hrvata, Normana, Venecije, malih kneževina i kraljevina, pa Ugarsko-hrvatske države i preko nje Rimsko-njemačkog carstva, Otomanskog, Habsburškog i Napoleonovog carstva. Na takvu razmeđu, mali grad, poput Dubrovnika, uspio je političkom umješnošću izboriti potpunu samoupravu tako da je stoljećima djelovao kao samostalna država, Dubrovačka Republika.

Specifičnost područja Dubrovačko-neretvanske županije je uzak i nehomogen obalni pojas koji je planinskim masivom odvojen od unutrašnjosti, a na području Neum - Klek prekinut državnom granicom s Bosnom i Hercegovinom, dok samo na području Donjo-neretvanske doline ima prirodnu vezu s unutrašnjošću i spoj prema sjeveru sve do panonskoga dijela Hrvatske. Prostor Županije tako čine dvije osnovne funkcionalne i fizionomijske cjeline: relativno usko uzdužno obalno područje s nizom pučinskih i bližih otoka (od kojih su najznačajniji Korčula, Mljet, Lastovo i grupa Elafitskih otoka) te prostor donje Neretve s gravitirajućim priobaljem. Sama obala, dugačka 1.024,63 km, vrlo je razvedena i varira od zaštićenih uvala s pjeskovitim plažama egzotične ljepote do otvorenome moru izložene strme obale s klifovima. Ta neobično bogata krajobrazna raznolikost čini obalu Županije jednom od najljepših na Sredozemlju.

Hrvatskoj je klima od iznimne važnosti za turizam zbog strukture turističke ponude, odnosno radi toga što se većina turističkih tijekova odvija u ljetnim mjesecima kada se očekuju i najveće promjene. Posebno su značajna ljeta koja se odlikuju blagim vrućinama s vrlo malo kiše na obali, mnogo sunca te rijetkim ekstremnim vremenskim uvjetima. Posljedice klimatskih promjena, poput povećanja temperature, povećanja razine mora i razine olujnih nevremena, pojave raznovrsnih bolesti, utjecat će na turističku prepoznatljivost Republike Hrvatske.¹²

Područje Županije ima sve značajke sredozemne klime velikih klimatskih razlika koje su posljedica visoke planinske barijere neposredno uz obalu, niza otoka i povremenih kontinentalnih utjecaja. Stanje gospodarstva Županije danas se bitno razlikuje po pojedinim područjima s obzirom na stupanj izgrađenosti kapaciteta, korištenje prirodnih resursa, na ratne štete itd.

¹² Grdić Z. Š., Nižić M. K., Mamula M. (2017.), povezanost klimatskih promjena i turizma: multikriterijska analiza ocjenjivanja mjera prilagodbe. Ekonomska misao i praksa, str. 173. dostupno na : <https://hrcak.srce.hr/183554> (05.08.2018.)

Osnovna je značajka strukture gospodarstva Županije da u njoj prevladavaju tercijarne djelatnosti uz znatno manju zastupljenost sekundarnog i primarnog sektora. Cjelokupno gospodarstvo najviše je usmjereno na ugostiteljstvo i turizam, te na morsko brodarstvo koje ostvaruje značajne učinke.

Bez obzira na brojne nedostatke u turizmu u Republici Hrvatskoj kao što je sezonalnost, kvaliteta i raspon usluga, nedovoljno sudjelovanje primarnih i sekundarnih djelatnosti u funkciji turizma, niska prosječna potrošnja turista, neadekvatan kadar, sezonsko zapošljavanje te visoki troškovi rada i kapitala, pozicija Hrvatske na međunarodnom turističkom tržištu je stabilna te treba iskoristiti priliku i pozicionirati se kao kvalitetna destinacija. Ta prilika istovremeno predstavlja i opasnost jer ukoliko se Hrvatska ne razvije dovoljno brzo i kvalitetno, ukupan broj turista i pozitivni financijski efekt na ukupnu privredu koje turizam donosi, umjesto očekivanoga rasta, može se početi smanjivati. Da bi se osigurao razvoj Hrvatske kao konkurentne turističke zemlje, potreban je usklađen rad svih dionika, javnih i privatnih, na svim razinama.¹³

3.1 Uloga i značaj turizma za gospodarstvo Hrvatske

Turizam je također važan izvoznik, ali nažalost, u području izvoznih olakšica turizam nema prikladno mjesto. On se ne tretira kao ostali robni izvoznici. Ne primjenjuje se niz obračuna, odnosno kriteriji po kojima ostali izvoznici ostvaruju stimulacije. Činjenica je da turističke usluge predstavljaju finalnu potrošnju najvišeg stupnja obrade.¹⁴ To je ponajviše zbog složenosti sustava te direktnoj i indirektnoj prisutnosti turizma u raznim gospodarskim djelatnostima. Turizam, dakle, treba biti onaj dio gospodarstva koji pokreće sve ostale gospodarske djelatnosti.¹⁵

Rekordnu prošlogodišnju turističku sezonu u 2017. godini potvrđuje i rast prihoda od turizma, kao i još veći udio u BDP-u nego 2016.godine.

¹³ Sladoljev J., Arbutina A., Dujić A., Župčić J. (2017.), važnost korištenja obnovljivih izvora energije u cilju postizanja konkurentnosti u turizmu, Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku str. 54, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/176747> (05.08.2018.)

¹⁴ Pirjevec, B. (1998.), „Ekonomska obilježja turizma“, Golden marketing, Zagreb, str 41.

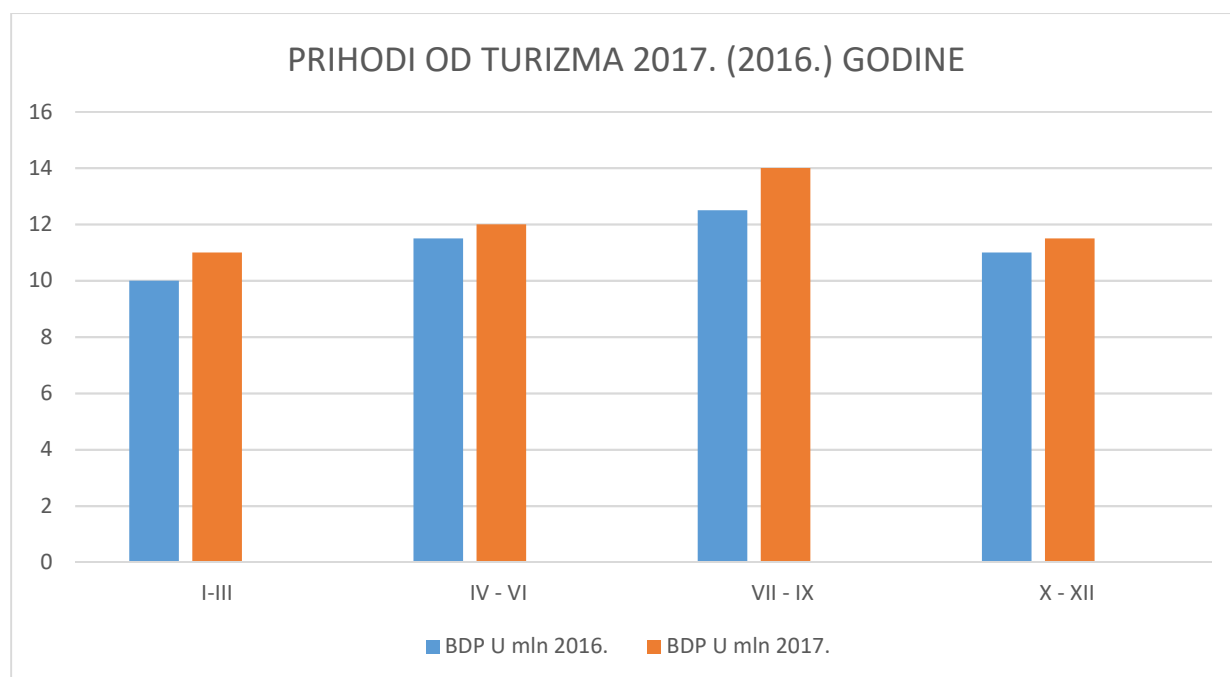
¹⁵ Sunara Ž., Jeličić S., Petrović M. (2013.), Održivi turizam kao konkurentna prednost Republike Hrvatske, Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, str. 4, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/104887> F (21.08.2018)

Prema podacima Hrvatske narodne banke (HNB), tijekom 2017. godine, prihodi u turizmu od stranih gostiju, iznosili su 9 milijardi i 493 milijuna eura, što u odnosu na 2016. godinu (8 milijardi i 635 milijuna eura), predstavlja rast od 9,9 posto, odnosno 858 milijuna eura.

Snažan rast prihoda od turizma, za 9,9%, bio je praćen zamjetnim poboljšanjem fizičkih pokazatelja, odnosno broja dolazaka i noćenja stranih gostiju (za 13,7% odnosno 11,3%), čemu su ponajviše pridonijeli gosti iz Njemačke, Poljske, Velike Britanije, Austrije i SAD-a.¹⁶

Udio prihoda turizma od 19,6 posto BDP-a pokazuje katastrofalno gospodarsko stanje u Hrvatskoj. Također, kada jedna država toliko ovisi o jednom sektoru, a pogotovo o turizmu gdje postoje faktori na koje ne možemo utjecati, jedna veća nestabilnost dovodi cijelu državu u velike probleme te prijeti stabilnosti iste.

Tablica 1 Prihodi od turizma 2017. (2016.) godine

Izrada autora prema Državnom Zavodu za Statistiku

Iz tablice 1 Prihodi od turizma 2017. (2016.) godine možemo zaključiti kako bi optimalno bilo da je udio turizma u BDP-u maksimalnih 5 posto, no glavni problem nije turizam nego što svi drugi sektori nisu na puno boljoj razini. Pogotovo proizvodnja i izvoz koji bi uz turizma (cjelogodišnji) trebali biti jedni od naših glavnih gospodarskih grana.

¹⁶ Hrvatska narodna banka, Godišnje izvješće 2017. str. 29.

Udio turizma u BDP-u u Hrvatskoj je daleko je najviši u Europi. Recimo, jedna Njemačka je prošle godine imala udio turizma u BDP-u od 1,1 posto, Italija 2,2 posto, Francuska 1,9, Španjolska 4,7, Austrija 4.

Što se tiče turizma općenito, njegov značaj i obuhvat kao integralni sustav i njegov razvoj zadiru u gotovo sve segmente nacionalnoga gospodarstva, pri čemu nastaju brojne interakcije i različiti učinci.¹⁷ Gotovo je nemoguće izostaviti granu gospodarstva koja direktno ili indirektno nije uključena u turističke tokove te ne ostvaruje učinke od turističkih kretanja. U tom smislu, važnost turizma za nacionalno gospodarstvo proizlazi iz njegovih brojnih ekonomskih funkcija i ekonomskih učinaka, ali i brojnih odnosa koji nastaju u sustavu u kojem turizam djeluje i kojem pripada.¹⁸ U Hrvatskoj je razvoj turizma od visoke socioekonomske važnosti pa se s razlogom sve češće svrstava u skupinu strateških ciljeva gospodarskog razvoja.¹⁹ Njegov utjecaj na gospodarstvo i društvo je iznimno velik, te predstavlja temelj razvoja brojnih drugih lokalnih, regionalnih i nacionalnih aktivnosti.

Platna bilanca je odraz ekonomskih odnosa jedne zemlje s inozemstvom. Ujedno daje pregled primanja i plaćanja po svim transakcijama koje nacionalno gospodarstvo obavi s inozemstvom u jednoj godini. Platna bilanca jedan je od najvažnijih pokazatelja razvoja nacionalnog gospodarstva. Stanje platne bilance i kretanje njezinih pojedinih stavki jasno pokazuje stupanj razvitka nacionalnog gospodarstva, opseg i strukturu proizvodnje, odnose prema inozemstvu kao i stanje unutarnje gospodarske ravnoteže.²⁰ Hrvatska ima deficit u bilanci tekućih transakcija koji proizlazi iz domaće potrošnje veće od domaće proizvodnje. Stoga je uravnoteženje bilance plaćanja značajna ekonomska funkcija turizma koja svoje učinke može povećati djelovanjem integracijske ekonomske funkcije turizma, gospodarskim povezivanjem regija putem turizma. Na računu usluga platne bilance zasebno se vode Usluge prijevoza, Putovanja – turizam i Ostale usluge. Usluge su u čitavom vremenskom periodu visoko aktivna stavka platne bilance. U bilanci usluga stavka Putovanja – turizam bilježi tijekom cijelog promatranog razdoblja suficit, te pokriva deficit ostalih stavki u bilanci. Može se konstatirati da upravo u turizmu leži skriveni potencijal za ostvarivanje dodatnih, odnosno sinergijskih ekonomskih učinaka, koji u nacionalnim računima neće biti prikazani eksplicitno kao učinak

¹⁷ Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O., i sur., (2011.), „Turizam: Ekonomske osnove i organizacijski sustav“, Zagreb: Školska knjiga, str. 253.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Blažević, B. (2007.), „Turizam u gospodarskom sustavu“, Impresum, Opatija, str. 401.

turizma, ali će u realnosti ipak pripadati snazi koju u gospodarskom smislu turizam posjeduje.²¹ Oni se očituju u ostvarenim prihodima komplementarnih djelatnosti turizma, a koji zbog izrazite sezonalnosti u Hrvatskoj uvelike ovise o ostvarenim rezultatima pojedine turističke sezone.

Turizam je također važan izvoznik, ali nažalost, u području izvoznih olakšica turizam nema prikladno mjesto. On se ne tretira kao ostali robni izvoznici. Ne primjenjuje se niz obračuna, odnosno kriteriji po kojima ostali izvoznici ostvaruju stimulacije. Činjenica je da turističke usluge predstavljaju finalnu potrošnju najvišeg stupnja obrade.²² To je ponajviše zbog složenosti sustava te direktnoj i indirektnoj prisutnosti turizma u raznim gospodarskim djelatnostima. Turizam, dakle, treba biti onaj dio gospodarstva koji pokreće sve ostale gospodarske djelatnosti.²³

3.1.1 Temeljni stupovi održivog razvoja turizma u Hrvatskoj

Relativno značajan udio turizma u hrvatskom bruto domaćem proizvodu na srednji i dugi rok implicira potencijalne prilike, ali i prijetnje. Prijetnje se zasigurno najviše ogledaju u pogledu očuvanja prirode i okoliša, autentičnosti, običaja i tradicije lokaliteta, kao i utjecaja na standard lokalnog stanovništva. Da bi turizam kao podsustav ukupnog gospodarstva u budućnosti bio snažna potpora ukupnom razvitku zemlje, njegov daljnji razvoj neminovno mora biti usklađen s pravilima i načelima održivosti.²⁴ U suprotnom bi štetne posljedice dugoročno dovele do uništenja i propasti turističke destinacije.

Moguće je navesti tri temeljna stupa održivog razvoja turizma u Hrvatskoj, a to su:²⁵

- Resursi okoliša, koji su ključni element održivog turističkog razvoja te ih je potrebno iskorištavati na optimalan način.

²¹ Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O., i sur., (2011.), „Turizam: Ekonomske osnove i organizacijski sustav“, Zagreb: Školska knjiga, str. 248.

²² Pirjevec, B. (1998.), „Ekonomska obilježja turizma“, Golden marketing, Zagreb, str 41.

²³ Sunara Ž., Jeličić S., Petrović M. (2013.), Održivi turizam kao konkurentna prednost Republike Hrvatske, Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, str. 4, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/104887> F (21.08.2018)

²⁴ Kožić, I., Mikulić, J., (2011.), „Mogućnosti uspostave sustava pokazatelja za ocjenu i praćenje održivosti turizma u Hrvatskoj“, *Privredna kretanja i ekonomska politika*, No. 127, str. 74.

²⁵ Breslauer, N., Gregorić, M., Hegeduš, I., (2015.), „Održivi razvoj turizma u Međimurskoj županiji“, *Education for Entrepreneurship: International journal of education for entrepreneurship*, Vol.5 No.1, str. 102.

- Poštivanje društveno-kulturne autentičnosti destinacije, kao i njezino očuvanje za buduće generacije. Važno je smanjiti utjecaj masovnih dolazaka turista i njihovo štetno i pretjerano nametanje vlastitih načela i uvjerenja te zahtjeva za modifikacijom i prilagodbom turističkih manifestacija, priredbi, lokalnih događanja i slično poradi njihovog boljeg razumijevanja spomenutih turističkih sadržaja.
- Osiguranje dugoročne i održive gospodarske aktivnosti destinacije, a koja podrazumijeva pravednu raspodjelu i korist za sve dionike. Također, potrebno je poticati zapošljavanje, zaradu društvenim uslugama u zajednici te smanjivati nezaposlenost mladih.

3.2 Značaj turizma Dubrovačko-neretvanske županije za turizam Republike Hrvatske

Temeljna definicija održivog turizma Dubrovačko-neretvanske županije jest da je informativan, da odražava integritet turističke destinacije, donosi korist lokalnom stanovništvu, čuva prirodne resurse, poštuje lokalnu kulturu i tradiciju, orijentira se na kakvoću, a ne kvantitetu i podrazumijeva kvalitetu odmora, putovanja i novih saznanja.²⁶

Na početku ovog dijela potrebno je ponovno istaknuti kako prosječni turist u Dubrovačko-neretvanskoj županiji dnevno troši više od prosječnog turista koji dolazi u Hrvatsku. Iako više troše, turisti analizirane Županije kraće ostaju, prosječno su u 2014. godini ostvarivali 7,8 noćenja, dok je prosječan broj noćenja na razini Hrvatske, iste godine, iznosio 8,7²⁷.

Druga upečatljiva razlika turista Dubrovačko-neretvanske županije u odnosu na turiste ostalih županija jest učestalost dolaska u Hrvatsku. Na razini države prevladavaju turisti kojima je Hrvatska odredište u koje se vraćaju, a njih 69% ju je posjetilo 3 puta i više. U Dubrovačko-neretvanskoj županiji je pak velik udio turista koji po prvi puta posjećuju Hrvatsku, njih čak 46,9%²⁸.

²⁶ Ljubičić, Davor, Analiza održivog razvoja turističke destinacije, Naše more: znanstveni časopis za more i pomorstvo, str. 31.,

²⁷ Institut za turizam, op. cit.,

<http://www.dubrovackoprimorje.hr/docs/edit/ckfinder/userfiles/files/Tomas%20Ljeto%202014%20Prezentacija%20DN%2018%2003%202015%20fin.pdf> (29.08.2015.)

²⁸ Ibid.

Statistički podatci koji ukazuju na važnost doprinosa analizirane Županije ukupnom turističkom rezultatu u Hrvatskoj jesu dolasci i noćenja turista.

Republika Hrvatska je u 2013. godini zabilježila 12 434 tisuće turističkih dolazaka, te 64 818 tisuća noćenja.

Dubrovačko-neretvanska županija zabilježila 1 241 tisuću turističkih dolazaka i 5 618 tisuća noćenja. U 2014. godini se broj turističkih dolazaka u Hrvatsku povećao na 13 129 tisuća, a broj noćenja na 66 484 tisuće.

Iste godine je u Dubrovačko-neretvansku županiju došlo 1 346 tisuća turista, te je ostvaren broj od 5 884 tisuće noćenja²⁹. Izraženo relativno, u ukupnom broju turističkih dolazaka u 2014. godini u Hrvatsku analizirana je Županija sudjelovala s 10,3 %, dok je u 2013. sudjelovala s 10%. U ukupnom broju noćenja u Hrvatskoj u 2014. godini Dubrovačko neretvanska županija je sudjelovala sa 8,9%, dok je taj udio u 2013 godini iznosio 8,7%. Relativna važnost Županije u ukupno ostvarenim rezultatima turističkih dolazaka i noćenja u Republici Hrvatskoj pokazuje minimalan porast. Ostvareni turistički rezultat smješta analiziranu Županiju na 4. mjesto po uspješnosti turističke sezone, iza Istarske, Primorsko-goranske i Splitsko-dalmatinske županije³⁰.

Analizu značenja turizma Dubrovačko-neretvanske županije u okviru hrvatskog turizma, nepravedno je zadržati isključivo na statistici i ne uzeti u obzir doprinos središta regije Dubrovnika imidžu Hrvatske kao poželjne destinacije za odmor. Biser Jadrana je trenutno jedna najpopularnijih i najpoželjnijih europskih destinacija, koja gotovo na dnevnoj bazi pronalazi svoje mjesto u svjetskim medijima, te na taj način promiče Hrvatsku kao atraktivnu destinaciju za odmor.

3.3 Položaj i značaj Dubrovačko-neretvanske županije

Povoljan položaj Dubrovnika između istoka i zapada na "vratima Jadrana" te umijeće, znanje i rad njegovih stanovnika i vlasti, koji su se od nastanka Grada opredijelili za gospodarski razvoj

²⁹ Ibid.

³⁰ Ministarstvo turizma: op. cit., http://www.mint.hr/UserDocsImages/150701_Turizam014.pdf (29.08.2015.)

grana vezanih uz more (brodogradnja, pomorsko - tranzitna trgovina, pomorstvo i gradski zanati), dovode do reguliranja trgovačko-pomorske djelatnosti.³¹

Prostor Županije čine dvije osnovne funkcionalne i fizionomske cjeline: relativno usko uzdužno obalno područje s nizom pučinskih i bližih otoka (od kojih su najznačajniji Korčula, Mljet, Lastovo i grupa Elafitskih otoka) te prostor Donje Neretve s gravitirajućim priobalnim dijelom. Prostor je prekinut državnom granicom sa Bosnom i Hercegovinom i samo na području donjo-Neretvanske doline ima prirodnu vezu sa unutrašnjošću i spoj prema sjeveru i panonskom dijelu Hrvatske.

Obalna duljina je vrlo razvedena i varira od zaštićenih uvala s pjeskovitim plažama egzotične ljepote do otvorenom moru izložene strme obale s klifovima što ovu Županiju čini jednom od najljepših područja na Sredozemlju.

Područje Županije ima sve karakteristike sredozemne klime sa klimatskim razlikama koje su posljedica postojanja visoke planinske barijere neposredno uz obalu, niza otoka i povremenih kontinentalnih utjecaja.³²

Tablica 2 Dubrovačko – neretvanska županija u brojkama

Dubrovačko – neretvanska županija	Kopneni dio	Morski dio	Ukupno
Površina županije:	1782,49km ²	7 489,88km ²	9 272,37km ²
Dužina državne granice:	164,29km ²	253,42km ²	417,71km ²
Dužina županijske granice:	25,29km ²	118,66km ²	143,95km ²
Dužina granice ukupno:	189,58km ²	372,08km ²	561,66km ²
% površine u odnosu na RH.	3,15%	22,56%	10,32%
Republika Hrvatska	Kopneni dio	Morski dio	Ukupno
Površina:	56 609,59km ²	33 200,00km ²	89 809,59km ²
Dužina državne granice:	950km	2 978,00km	2 028km

Izvor: Podaci se temelje na teritorijalnoj podjeli dobivenoj od zavoda za fotogrametriju u listopadu 1998. digitalnim postupkom.

³¹ Hrvatska gospodarska komora- <https://www.hgk.hr/zupanijska-komora-dubrovnik/o-zupanijskoj-komori-dubrovnik-i-gospodarskom-vijecu-zk-dubrovnik>.

³² Dubrovačko-neretvanska županija- <http://www.edubrovnik.org/polozaj-i-znacaj/>

- Županija zauzima prostor od 9272,37 km², što predstavlja 12,40% ukupne površine Republike Hrvatske.
- Na kopno otpada 1782,49 km², odnosno 3% kopnenog teritorija Hrvatske.
- Pripadno more je površine 7489,88 km², odnosno 80,78% površine Županije ili 23% mora Hrvatske.
- Obalna duljina Županije je 1024,63 km
- Prema popisu iz 2001. godine u Županiji živi ukupno 122 870 stanovnika što predstavlja smanjenje od 3% u odnosu na popis iz 1991. godine.
- Prosječna gustoća naseljenosti je 70.8 st/km, što je za 16,7 % niže od državnog prosjeka.
- Najnapučenije područje je Dubrovačko priobalje sa prosječnom gustoćom naseljenosti od 113,17 st/km, zatim slijedi neretvanski kraj sa 82,15 st/km, dok je poluotočno-otočna geografska cjelina najrjeđe naseljeno šire područje u Županiji (34,67 st/km).³³

Osnovna karakteristika gospodarstva Županije jest da u njoj prevladavaju tercijarne djelatnosti, a zastupljenost primarnog i sekundarnog sektora je znatno manja. Cjelokupno gospodarstvo najviše je orijentirano na ugostiteljstvo i turizam te na poljoprivredu i morsko brodarstvo. Mikroregija neretvanskog kraja je pretežno usmjerena prema poljoprivrednoj djelatnosti te trgovini i prometu.

Centri dubrovačke mikroregije imaju pretežitu orijentaciju na ugostiteljstvo i turizam, a usmjerenost ka industriji tj. poljoprivredi, ribarstvu te prometu i vezama pokazuju centri otoka Korčule, sa znatno zastupljenom brodograđevnom industrijom.

3.4 Povijest Dubrovačko-neretvanske županije

Fond kulturnih dobara Dubrovačko-neretvanske županije čini vrlo veliki broj vrijednih kulturnih dobara. Prema podacima i evidenciji Ministarstva kulture, Uprave za zaštitu kulturne baštine i Konzervatorskom odjelu u Dubrovniku na području Županije nalazi se ukupno zaštićenih i preventivno zaštićenih 535 nepokretnih kulturnih dobara, od toga je 486 zaštićenih i 49 preventivno zaštićenih kulturnih dobara.

Prema podacima Konzervatorskog odjela u Dubrovniku i Zavoda za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije na području Županije nalazi se 1968 evidentiranih kulturnih dobara. Ukupan broj zaštićenih i preventivno zaštićenih, te evidentiranih nepokretnih kulturnih

³³ Dubrovačko-neretvanska županija <http://www.edubrovnik.org/gospodarstvo/>

dobara u Dubrovačko-neretvanskoj županiji iznosi 2.503.³⁴ Bogatstvom kulturne baštine i njezinom turističkom valorizacijom na području Dubrovačko-neretvanske županije, ali i cijele Republike Hrvatske, prednjači Grad Dubrovnik.

Cijeli Grad Dubrovnik jedan je veliki kulturno-povijesni spomenik. Najprepoznatljivija odrednica koja definira fizionomiju povijesnoga grada Dubrovnika i daje mu onaj karakteristični, u cijelom svijetu znamenit izgled jesu njegove netaknute gradske zidine, koje u neprekinutom tijeku dugom 1940 metara obuhvaćaju grad.

Ta kompleksna tvorevina, jedan od najljepših i najčvršćih tvrđavnih sustava na Mediteranu, sastavljena je od niza utvrda, bastiona, kazamata, kula i odvojenih tvrđava.

Najpoznatija i najmonumentalnija je okrugla kula Minčeta koja je sa svojim raskošnim kruništem bila stoljećima simbolom slobode Dubrovnika, a i danas dominira Gradom. Monumentalne zgrade i najljepši primjerci dubrovačke arhitekture smješteni unutar gradskih zidina su: Knežev dvor, Palača Sponza, Orlandov stup, crkva sv. Vlaha – stolna crkva sa riznicom, Dominikanski samostan i crkva, Franjevački samostan, isusovačka crkve Sv. Ignacija, Mala i Velika Onofrijeva česma, te glavna gradska ulica – Placa (Stradun), koja je jedinstveni primjer dvorane pod vedrim nebom.

Uz bogatu materijalnu baštinu te iznimno vrijedne, a ograničene prostorne resurse, treba se istaknuti i važnost nematerijalne kulturne baštine. Festa Svetog Vlaha, prigodna proslava svečeva blagdana 3. veljače, neprekidno traje od 972. godine do danas, upisana je 2009. godine na UNESCO-ov reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine. Klapsko pjevanje koje se njeguje ne samo u Dubrovniku nego i uzduž čitave obale, također je upisano na UNESCO-ov reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine. Dubrovački govor i dubrovačko-primorski ples linđo upisani su na Nacionalnu listu nematerijalnih kulturnih dobara.

Srednjevjekovni Cavtat, preteča Dubrovnika, gradić je što se po urbanističkom planu izgradio na južnim padinama poluotoka s dvije, duboko pristupačne uvale. Stoljećima je građen po kanonima dubrovačkog sklada i u svim je povijesnim razdobljima imao stvaratelje čija su djela istinska vrijednost. Kulturna i povijesna priča jedinstvenih i prirodnih ljepota čita se i priča u neprekidnom slijedu. Kuća Vlaha Bukovca, Mauzolej obitelji Račić, Zbirka Baltazara Bogišića,

³⁴ Turistička zajednica Dubrovačko neretvanske županije- <https://visitdubrovnik.hr/hr/odredista/dubrovnik-i-okolica/>

Pinakoteka crkve sv. Nikole, Zavičajni muzej Konavala samo su neki od primjera koji čuvaju vrijednu književnu, muzejsku i arhivsku građu povijesti ovoga kraja.

Tvrđava Sokol ili Soko Grad, najveća je i po smještaju u brdskom prijevoju prema Bosanskom zaleđu izuzetno važna utvrda iz vremena Dubrovačke Republike. Izgrađena je na lokaciji Ilirske i Rimske fortifikacije, o čemu svjedoče ostaci keramike i rimske cigle u njenim zidinama.³⁵

Svojim oblikom prilagođena je prirodnoj stijeni na kojoj je izgrađena, a bojom kamena srasla u okoliš. Sa Soko Grada ispod kojeg se nalazi i memorijalna i grobišna crkva Gospe od Sokola, pruža se jedinstven i najkompletniji pogled na čitave Konavle.

Dubrovačko primorje s otocima

Najstariji povijesni podaci i arheološki nalazi, ostaci keramičkih plitkih posuda i kostura nađenih u Močiljskoj i drugim spiljama po Dubrovačkom primorju dokazuju da je ovo područje bilo naseljeno već u mlađem kamenom dobu, pa i prije (8000 do 3000 godina pr. Kr.). Tragove su u ovom prostoru ostavili Iliri, Grci, Rimljani, Istočni Goti, Bizant i mnogi drugi. Svjedoče nam to razrušene kamene ilirske gradine i gomile, rimski sarkofazi, nekropole, natpisi u kamenu, ostaci crkve zvane Rotonda u blizini naselja Ošlje, srednjovjekovni nadgrobni spomenici-stećci, brojni natpisi uklesani u kamenu.

Na Pelješcu se značenjem baštine ističu urbana cjelina Stona s Malim Stonom, Stonske zidine kao obrambeni zid i jedan od najvećih srednjovjekovnih fortifikacijsko-urbanističkih pothvata u ukupnoj dužini od 5.5 km, sa 40-tak kula i 5 tvrđava, predloženi za upis na UNESCO-vu Listu svjetske baštine i Orebić kao pomorska baština.

Što se tiče otoka, kulturna baština je najbolje valorizirana na Lastovu, Mljetu i Korčuli.

Nacionalni park Mljet obuhvaća gotovo 5400ha, uključujući i morski pojas 500m od obale, otočića i hrudi, te tako zauzima otprilike trećinu otoka. Slana jezera, Malo i Veliko, najistaknutije su lokacije ovog područja i važan geološki i oceanografski fenomen. Cijela površina Parka iznimno je bogata životom, a o važnosti njegove zaštite svjedoče i brojne endemske i ugrožene vrste. NP Mljet neće razočarati ni ljubitelje kulturne baštine, zahvaljujući svojim brojnim arheološkim nalazištima i nasljeđu predaka kojim odišu stara otočna naselja. Benediktinski samostan smješten na jednoj od najljepših lokacija na ovim prostorima, otočiću sv. Marije u Velikom jezeru, najposjećenija je znamenitost nacionalnog parka.

³⁵ Odjel za arheologiju i spomeničku baštinu Konavala, dostupno na: <https://www.migk.hr/lokaliteti/sokol-grad-dunave>

Kulturna baština otoka Lastova izvanredno je očuvana i svjedoči o različitim povijesnim razdobljima.

Rimljani su Lastovo zvali Carskim otokom, a o prošlosti svjedoče i prekrasne građevine od bijelog kamena – obiteljske kuće iz XV. i XVI. stoljeća. Arhitektura otoka je specifična zbog izrazito interesantnih dimnjaka, tzv. fumara i terasa – sulara koji daju svojevrsni pečat lastovskim vizurama. Uz ulice i fumare, specifične su i skalinade. Na otoku ima više od 40 crkava i kapelica. Najstarija od njih je crkva sv. Luke iz XI. stoljeća, a u naselju Ubli su iskopine starokršćanske bazilike iz VI. stoljeća.

Već četiri stoljeća Lastovo njeguje staru tradiciju pučkog karnevala – Poklada čiju važnost je prepoznalo Ministarstvo kulture Republike Hrvatske i uvrstilo ga na Listu zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara.

Burna prošlost otok Korčule svakako je ostavila trag u gradu koji se ističe svojom bogatom kulturno povijesnom baštinom, koja je posebno vidljiva u staroj gradskoj jezgri. U tom kontekstu od brojnih vrijednih kulturnih spomenika u gradu svakako valja spomenuti gotičku katedralu sv. Marka s vrijednom unutrašnjošću (14. i 15. st.), zatim palaču Arneri s renesansnim dvorištem, te palaču Gabrielis iz 16. stoljeća u kojoj je od 1957. godine smješten Gradski muzej. Nadalje, važno je spomenuti i Biskupsku palaču koja sadrži bogatu Opatsku riznicu (17. st.), zatim Gradsku vijećnicu iz 16. stoljeća, kapelu Gospe od Ploča iz istog vremena, kulu Mali revelin s kraja 15. stoljeća, crkvu sv. Mihovila (15. st.), kulu Revelin (15. st.), crkvu Svih svetih (15. st.), polukružnu kulu Tiepolo i kulu Barbarigo, dominikanski samostan s crkvom sv. Nikole (16. i 17. st.) te tvrđavu sv. Vlaha koju su 1813. izgradili Englezi. Također, kao posebnu turističku senzaciju u gradu važno je istaknuti rodnu kuću poznatog moreplovca Marka Pola. Korčulanska moreška, bojni mačevni ples uvršteni su na listu zaštićenih nematerijalnih kulturnih dobara Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

Sela Vid i Prud nikli na ostatcima drevne Narone i dolina Neretve poznata kao „posljednja delta Europe“ oblikuju kulturnu baštinu Dubrovačko-neretvanske županije.

Na području od Neretve pa sve do Konavala, na različitim lokacijama nalazimo primjerke ranosrednjovjekovna baštine – mnogobrojne kamene stećke i nekropole. Lokalitet u Dubravici, uz crkvu svete Barbare i lokalitet Novakove greblje u Dubrovačkom primorju predstavljaju najsaučuvanije i najljepše lokalitete sa stećcima u nas, te su kandidati za uvrštavanje na popis svjetske kulturne baštine UNESCO-a.

Kulturna baština Dubrovačko-neretvanske županije bogata je višestoljetnim povijesnim nasljeđem koje danas predstavlja značajno kulturno blago i svjetsku turističku atraktivnost.

Bogatstvo kulturno-povijesnih resursa, njihov estetski stupanj i znamenitost imaju velik utjecaj na većinu turista. Ipak, ti resursi mogu samostalno djelovati na privlačenje turista tek ako imaju visok stupanj znamenitosti, a time i atraktivnosti. U suprotnome predstavljaju dopunski motiv privlačenja turista³⁶.

Kulturna baština Dubrovačko-neretvanske županije bogata je i relativno ravnomjerno raspoređena, no njezina turistička valorizacija je neravnomjerna. Županija obiluje kulturno povjesnim lokalitetima i spomenicima iz različitih razdoblja. Na području Županije nalazi se ukupno 1893 spomenika kulture, od toga 259 registrirana, 486 preventivno zaštićena te 1145 evidentiranih spomenika³⁷. U ovom će se radu detaljnije analizirati: prapovjesni arheološki lokalitet Vela Spilja, arheološki lokalitet rimske kolonije Narone te gradske jezgre Dubrovnika i Korčule.

Prostor analizirane Županije naseljen je već tisućama godina, te se kroz povijest nalazio i još se uvijek nalazi u specifičnom okruženju različitih kulturnih utjecaja. Stoga ona obiluje kulturno povijesnim i etnosocijalnim turističkim resursima.

3.5 Gradovi i općine Dubrovačko-neretvanske županije

DNŽ najjužnija je županija u Republici Hrvatskoj, smještena periferno i najudaljenija od središta, Grada Zagreba. Županija kopnom i morem graniči sa Splitsko-dalmatinskom županijom i sastavni je dio NUTS II statističke regije Jadranska Hrvatska. Županija je ukupne površine 9.272,37 km² (10,32% ukupne površine Hrvatske), od čega je 1.782,49 km² (3,1% površine RH) kopneni dio, a 7.489,88 km² (80,78% površine Županije ili 23% mora Republike Hrvatske) morski dio. Obalna je duljina Županije 1.024,63 km. Teritorijalno more koje pripada Županiji gotovo je dvostruko veće od kopnenog dijela, ali s obzirom na to da se gospodarska zona na moru proteže do središnjeg dijela Jadrana, površina akvatorija DNŽ-a znatno je veća i

³⁶ Čavlek, N. et al., op. cit., str. 147

³⁷ GEOGRAFIJA.hr, <http://www.geografija.hr/hrvatska/bastina-u-turizmu-dubrovačko-neretvanske-zupanije/> (08.07.2015.)

čini oko 80% njezinog ukupnog područja. Županija ima najveći akvatorij s najvećim dubinama mora u Hrvatskoj.

Taj akvatorij je vrijedan razvojni resurs i potencijal ne samo za Županiju nego i za čitavu Hrvatsku ali ujedno i prostor koji zahtjeva sustavne i učinkovite mjere javnih politika za zaštitu i održivo korištenje. Izravni utjecaj dubokog južnog Jadrana i voda istočnog dijela Sredozemnog mora te kopna s rijekom Neretvom i brojnim izvorima osobito su značajni za specifične ekološke prilike ovog područja. Obala je razvedena i varira od zaštićenih uvala s pjeskovitim plažama do otvorenome moru izložene strme obale s klifovima. Priobalje i otoke čine poluotok Pelješac te 223 otoka, hridi i grebena. Najznačajniji naseljeni otoci su Korčula, Mljet, Lastovo i skupina Elafitskih otoka kojoj pripada i Koločep, najjužniji naseljeni hrvatski otok. U upravnom pogledu Županija je organizirana u 22 jedinice lokalne uprave i samouprave odnosno 5 gradova i 17 općina.

Metković je grad i luka na donjem dijelu Neretve, rijeke koja se proteže u dužini od 218 km, od čega je svega 22 km na području Republike Hrvatske.³⁸ Jezgra naselja se nalazi na lijevoj obali rijeke i na obronku brda Gledavac. Prvi puta se spominje u 15. stoljeću, no sudeći po arheološkim nalazima na brdu Predolcu, neposredno do samog grada, život je ovdje započeo još u pretpovijesno doba. Pretpostavlja se da su prvi žitelji bili Iliri koje su u kasnijim stoljećima potisnuli ratoborni Delmati. O njima svjedoče brojne gradine i kamene gomile na okolnim brdima. U 4. stoljeću prije Krista Grci su započeli kolonizirati jadranske otoke i obalu, pa su zbog nedaleko od Metkovića, zahvaljujući pogodnom položaju, utemeljili luku. Bila je to Naron, danas poznata kao Vid, čiji su žitelji trovali s Ilirima u unutrašnjosti. Pretpostavlja se da je Naron za vrijeme cara Augusta postala kolonija i upravno središte. Krajem 20. stoljeća u središtu Vida su otkopani ostaci hrama na glavnom trgu, u kojem je pronađeno 16 obezglavljenih kipova bogova i božica među kojima se ističe gotovo tri metra visoki kip Augusta u carskoj odori. S obzirom da je Naron bila biskupijsko središte, u njoj je pronađeno više starokršćanskih bazilika od čega je posebno vrijedna krstionica u bazilici na mjestu današnje crkve sv. Vida³⁹.

³⁸ TURISTIČKA ZAJEDNICA GRADA DUBROVNIKA

http://www.tzdubrovnik.hr/get/dubrovacko_neretvanska_zupanija/75555/metkovic.html

³⁹ Ibid.

Brojne su karakteristike po kojima je Pelješac jedinstven: autentična srednjovjekovna naselja, idilična ribarska sela, grožđe cijenjeno poput nafte, osamljene plaže s kristalno čistim morem, mir i tišina. Iako poluotok, po izoliranosti i netaknutoj prirodi, ima sve osobine otoka. Nadomak poznatih turističkih odredišta Dubrovnika i Korčule, Pelješac živi svoj život bez blještavila i slave. Razvoj poluotoka i njegov opstanak uvjetovani su i usko povezani sa slavnom Dubrovačkom Republikom.

U tim nemirnim srednjovjekovnim vremenima često se ratovalo i jedino zahvaljujući zaštiti ekonomski moćne Dubrovačke Republike Pelješac je bio pošteđen osvajačkih pohoda.

Ovo je ujedno bio i prvi veći teritorij kojeg je kupila Dubrovačka Republika, i kojeg je odlučila urediti prema svojim visokim komunalnim i urbanističkim standardima. Kako bi ga zaštitila, Republika je podigla monumentalne zidine i osnovala dva grada, Ston i Mali Ston, te svakog od njih posebno utvrdila. Ujedno je obnovila i proširila stonske solane, sagradila skladište u Malom Stonu te omogućila prijevoz soli do Neretve. Čime je sol postala jedno od strateški najvažnijih izvoznih proizvoda Dubrovačke Republike. Ston je danas veoma posjećeno turističko odredište, a njegove zidine u dužini u 5 kilometara su najduže u Europi i poslije Kineskog zida druge najduže u svijetu. Obilazak Pelješca jednostavno ne bi bio potpun ukoliko se ne posjeti maleno ribarsko selo Duba Pelješka. Uz samo more može se vidjeti nekoliko kamenih ribarskih kućica u kojim se drže vrše i parangali, a uz dokove se suše ribarske mreže dok galebovi bezbrižno lete.

O prirodnim ljepotama Lastova i njegovog arhipelaga kojeg čini 46 otočića i hridi najbolje svjedoči činjenica da je cijelo područje zaštićeno kao Park prirode. Prema narodnoj predaji, carski otok Lastovo ima površinu od 46 četvornih kilometara, ima 46 polja, 46 crkava i crkvice, a oko njega se nalaze 46 otočića. Najveće naselje otoka je selo Lastovo, koje se smjestilo na južnim padinama uzvišenja Glavice. Glavna osobitost naselja je polukružni smještaj i stepeničasti raspored kuća, a samo naselje je okrenuto prema plodnom polju Lokavju na kojeg se i nastavlja. Na vrhu Glavice nalazi se kaštel kojeg su podigli Francuzi početkom 19. stoljeća, a neko vrijeme je služio kao meteorološka postaja.⁴⁰

Jedno od najatraktivnijih i kulturno – povijesno najzanimljivijih otočnih bisera Mediterana kojeg posjećuju ljubitelji i istraživači prirode, zaljubljeni parovi, zaljubljenici u povijesne priče i legende je šumoviti otok Mljet.⁴¹

⁴⁰ Turistička zajednica općine Lastovo <https://tz-lastovo.hr/vodic-po-lastovu/naselja/lastovo/>

⁴¹ Turistička zajednica općine Mljet <http://www.mljet.hr/?l=hr&ispis=staticna&id=105&iskljuci=da>

Prekrasna priroda, kristalno čisto more, brojna jezera i otočići u kombinaciji s bogatim kulturnim nasljeđem čine ga svojevrsnim rajem na zemlji. Prvi stanovnici otoka su bili Iliri koji su naseljavali cijeli otok, o čemu svjedoče mnoge vojne utvrde i grobovi, u kojima su pronađeni spiralni privjesci od brončane žice. Najočuvaniji ostaci kamenih utvrda su na brdu Veliki Gradac iznad Velikog jezera. Grčki pomorci su također veoma dobro poznavali otok, a na njemu su se zadržavali najčešće kako bi se sklonili od nevremena i to u luci Polače, zahvaljujući pitkoj vodi.

Mljetske šume najčešće tvori alpski bor te su među najočuvanijim šumama tog tipa na Sredozemlju, a na otoku se mogu naći i brojne endemske biljke. Šuma je posebno bujna oko Velikog i Malog jezera i spušta se do samog mora s kojim čini savršeni sklad.

3.6 Strategija razvoja analizirane Županije kao turističkog klastera

Klasteri jesu modeli organiziranja i povezivanja u destinaciji. Bit teorije klastera jest da geografska koncentracija srodnih turističkih djelatnosti može proizvesti multiplikativne ekonomske učinke u posljedično pozitivne društvene učinke. Klasteri mogu biti horizontalni, vertikalni i dijagonalni. Kod horizontalnih klastera povezuju se gospodarski subjekti iste ili srodne djelatnosti koje na istom području čine dio vrijednosnog lanca. U vertikalne klastere povezuju se gospodarski subjekti koji djeluju na istom prostoru, ali u različitim fazama lanca opskrbe, dok se u dijagonalne klastere povezuju komplementarne djelatnosti. Klasteri u turizmu se grade na njihovim konkurentskim prednostima i na načelima partnerskih odnosa. S obzirom na primjere iz turističke prakse destinacija je područje za planiranje, organiziranje i povezivanje putem klastera⁴².

Skupština Dubrovačko-neretvanske županije je 2013 godine usvojila Strategiju razvoja turizma te županije, strategiju su izradili Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije i konzultantska tvrtka Horwath Consulting.

Strategija je podijeljena na šest klastera, a osnovna ideja je da se svi turistički klasteri povežu u jedan sustav, koji će se pozicionirati kao upscale turistička destinacija⁴³. Pri tome bi svaki od klastera imao vlastiti turistički proizvod i identitet. Oslonac bi im pružala tržišna snaga grada

⁴² Bartoluci, M., (2013) op.cit., 174

⁴³ MINT, <http://www.mint.hr/default.aspx?id=9708> (27.08.2015.)

Dubrovnika koja već sada osigurava relativno laku komercijalizaciju grada i dubrovačkog klastera. Uvezivanjem lanca vrijednosti Županije kao integralne regije širi se sadržaj i kvaliteta ponude turističkog proizvoda, a inzistiranjem na brendu grada ostatku regije se olakšava dostup i imidž na tržištu potražnje⁴⁴. Izmještanje tradicionalnog proizvoda u druge klasterne s jedne strane omogućava turističko pozicioniranje dubrovačkog klastera kao destinacije kulture i događanja, a s druge strane “hrani” druge klasterne unutar Županije i osigurava potražnju za kvalitativno repositionirani proizvod sunca i mora u tim klasterima. Turistički proizvodi manjih klastera moraju biti u skladu s lokalnim obilježjima, moraju odgovarati realnim mogućnostima razvoja i potrebama tržišta. Nužan kriterij za pozicioniranje klastera je uklapanje u konzistentan sustav iskustava i proizvoda Županije⁴⁵.

Strategijom je predviđeno da se do 2020. godine broj noćenja poveća za 60 posto, zauzetost kapaciteta za 50 posto više nego danas, kada je u prosjeku tek 20 posto. Broj kreveta trebao bi se povećati od 10 do 15 tisuća, prihod od turizma za 50 posto, a porast kongresnog i nautičkog turizma za 300 do 600 posto. Predviđena je i obnova neobnovljenih turističkih kapaciteta te ulaganja u nove turističke objekte i male hotele⁴⁶.

Osnovni uvjet za provedbu ovakve strategije je postojanje jedinstvenog upravljačkog procesa i mehanizma koji mora osigurati uključenost svih interesnih skupina klastera, kao i definirati odgovornosti za sva strateška i operativna pitanja turističkog razvoja⁴⁷.

Dubrovačko-neretvanska županija je, kao što je već spomenuto, s turističkog stajališta heterogena destinacija - raznolikost na razini turističke ponude povlači za sobom i neujednačen turistički razvoj. Strategija razvoja turizma u Županiji prema modelu klastera u sklopu kojega se formiraju manji klasteri je utemeljena na dvjema pretpostavkama.

⁴⁴Horwat HTL, op. cit.,

http://edubrovnik.org/02_SRTDNZ_IZVJESTAJ_SITUACIJE_TRZISTE_partnersko_vijece.pdf (29.08.2015.)

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ MINT, <http://www.mint.hr/default.aspx?id=9708> (27.08.2015.)

⁴⁷Horwath HTL op. cit.,

http://edubrovnik.org/02_SRTDNZ_IZVJESTAJ_SITUACIJE_TRZISTE_partnersko_vijece.pdf (29.08.2015.)

Prva pretpostavka jest da je u cilju ujednačavanja turističkog razvoja potrebno povezati turistički najrazvijenija područja, Dubrovnik i Dubrovačko primorje, sa slabije razvijenim područjima, odnosno ostatkom županije. Druga pretpostavka jest da se pri razvoju, odnosno kreiranju turističkih proizvoda mora poštovati specifičnost turističke osnove, odnosno njena raznolikost. Primjenom ovog modela povezivanja trebala bi se stvoriti bogata i kvalitetna ali srodna ponuda na prostoru čitave županije.

Očekivani rezultat je dvostruka korist za cijeli klaster. s jedne se strane se razvijaju kvalitetni turistički proizvodi koji profitiraju na temelju svoje povezanosti sa brendom Dubrovnik, a s druge strane ti proizvodi predstavljaju potporu i omogućuju rasterećenje Dubrovnika i uže okolice. Na taj se način nastoji postići optimum kvalitete ponude i ekonomskih učinaka.

3.7 Organizacije turizma Dubrovačko-neretvanske županije

S obzirom na aktualnost „turističkog trenutka“ u Hrvatskoj, koji obilježavaju različiti društveni i ekonomski trendovi, brojni dugogodišnji i naslijeđeni problemi te, osobito, konkurentno okruženje, nameće se potreba za stvaranjem sve složenijih turističkih proizvoda.⁴⁸

Na društvenoj razini kao organizacija turizma u čitavoj Hrvatskoj djeluje Hrvatska turistička zajednica. Ona je nacionalna turistička organizacija koja objedinjuje cjelokupnu turističku ponudu zemlje, promovira hrvatski turizam u inozemstvu, potiče razvoj turističkog proizvoda, te nastoji podići svijest stanovništva o važnosti turizma. Ona se nalazi na vrhu piramide sustava turističkih zajednica, koje mogu biti ustrojene za područje općina, gradova i županija, za neko šire područje ili pak za uže područje turističkog mjesta⁴⁹.

Poznata je činjenica da su ljudi ključni faktor uspješnosti. Stoga je konkurentnost hrvatskog turizma u velikoj mjeri ovisna o ljudima zaposlenima u tim djelatnostima, te kvaliteti njihova rada.⁵⁰

Za područje analizirane Županije ustrojena je Turistička zajednica Dubrovačko-neretvanske županije.

⁴⁸ Čorak, Sandra; Izazovi upravljanja turizmom, Institut za turizam, Zagreb, 2011., str. 157

⁴⁹ Čavlek, N. et al., op. cit., str. 101-103

⁵⁰ Sabol Opačić V. (2010): Problematika zapošljavanja u ugostiteljstvu i turizmu, Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, Vol. 1, No. 1, str. 52.

Na području koje obuhvaća županijska turistička zajednica djeluje još 20 turističkih zajednica koje su hijerarhijski podređene županijskoj turističkoj zajednici, budući da su ustrojene za manja područja.

Iako je bogata kulturna baština Dubrovnika važna konkurentska prednost u borbi za udio na turističkom tržištu, kulturni turizam, kao posebni tržišni segment je još uvijek slabo razvijen.

Treba iskoristiti potencijal koji nudi turistička ponuda. Sam grad Dubrovnik ima mogućnost postizanja originalnosti i raznolikosti u odnosu na ostala konkurentska odredišta.⁵¹

Riječ je o sljedećih 20 TZ: TZ Grada Dubrovnika, TZ Općine Konavle, TZO Župa Dubrovačka, TZ Općine Ston, TZ Općine Mljet, TZ Općine Orebić, TZ Općine Janjina, TZ Općine Trpanj, TZ Grada Korčule, TZ Općine Lumbarda, TZ Općine Blato, TZ Općine Vela Luka, TZ Općine Smokvica, TZ Općine Lastovo, TZO Dubrovačko Primorje, TZ Grada Metkovića, TZ Grada Opuzena, TZ Općine Slivno, TZ Mjesta Klek, TZ Grada Ploča⁵². „Bez obzira na razinu na kojoj djeluju, ciljevi turističkih zajednica su sljedeći:

- poticanje razvoja i unaprijeđenje postojećeg turističkog proizvoda za ono područje na kojem su osnovane,
- promoviranje turističkog proizvoda,
- razvijanje svijesti o važnosti turizma i potrebi očuvanja okoliša⁵³.

Turizmu Dubrovačko-neretvanske županije doprinosi i regionalna razvojna agencija DUNEA. Riječ je o županijskoj tvrtci koja djeluje u cilju ravnomjernog gospodarskog razvoja na području cijele Dubrovačko-neretvanske županije. Iako nije riječ o organizaciji koja se bavi prvenstveno turizmom, ona kroz svoje djelovanje direktno i indirektno utječe na turizam u Županiji, jer ostvarenju ravnomjernijeg gospodarskog razvoja doprinosi i unapređenje i prelijevanje turističkih učinaka⁵⁴.

Budući da je turizam u čitavoj Županiji, izuzev dijela doline Neretve, glavna gospodarska aktivnost, veliki broj njihovih projekata odnosi se upravo na turizam.

⁵¹ Ban, Ivan; Vrtiprah Vesna, Kultura i turizam u Dubrovniku, Tourism and hospitality management, str. 11

⁵² Dubrovnik turist info, <http://www.dubrovnik-turistinfo.com/?dubrovnikturist= vijesti&idKat=3&id=577> (21.08.2015.)

⁵³ Čavlek, N. et al., op. cit., str. 102

⁵⁴ DUNEA, <http://www.dunea.hr/o-nama> (23.08.2015.)

Tako je DUNEA bila nositelj ili suradnik u izradi sljedećih turističkih projekata: Razvoj malog i srednjeg poduzetništva s naglaskom na turizam, Tradicionalno maslinarstvo kao dio zajedničke prekogranične turističke ponude, Kulturni turizam u hrvatskim regijama - Izrada alata za valorizaciju kulturne baštine u turističke svrhe, "Razvoj agroturizama u Dubrovačko-neretvanskoj županiji – I. Faza identifikacija i komercijalizacija tradicijskih proizvoda na području Županije". No značajan broj njihovih projekata doprinosi unapređenju turizma indirektno, kroz unapređenje infrastrukture, edukaciju i sl.⁵⁵

Kao primjer strukovnih udruga u turizmu, organiziranih za područje analizirane Županije može se navesti Udruga kampova Dubrovačko-neretvanske županije. Osnovana je 2006. u Malom Stonu. Udruga djeluje na povezivanju i okupljanju poduzetnika u turizmu promičući pritom ekološke primjere poslovanja, te kulturni i gospodarski razvitak Županije.

U svom djelovanju okuplja oko 50 članova udruge dok ih na području cijele Županije ima oko 80. Jedan od bitnih ciljeva udruge je i stručno savjetovanje članova i razmjenjivanje pozitivnih iskustava.

Prema riječima samih članova ta višestruka suradnja pokazala se konstruktivnom u rješavanju mnogih problema i pronalaženju boljih rješenja⁵⁶. Među županijskim društvenim organizacijama, koje indirektno utječu na turizam potrebno je istaknuti Planinarski savez DNŽ i Maticu umirovljenika DNŽ.

Osim županijskih organizacija u turizmu postoje i lokalne organizacije koje djeluju na užem području. Isto tako se pojavljuje i velik broj organizacija i strukovnih udruženja utemeljenih na nacionalnoj razini, ali direktno i/ili indirektno utječu i na turizam u Županiji. Primjer takvih organizacija su: Udruga seoskih domaćinstava, HUP – udruga ugostitelja i turizma, Hrvatska gospodarska komora – Sektor za turizam, Udruženje putničkih agencija.

⁵⁵ DUNEA, <http://www.dunea.hr/nasi-projekti> (23.08.2015.)

⁵⁶ Udruga kampova Dubrovačko-neretvanske županije, <http://dubrovnik-campingregion.com/hr/o-nama> (23.08.2015.)

4. ANALIZA DUBROVAČKO–NERETVANSKE ŽUPANIJE PREMA DIMENZIJAMA ODRŽIVOG RAZVOJA

Pri analizi osnovnih obilježja prostora Hrvatske ističe se problem nedostatka kvalitetno oblikovanog sustava regionalnih centara koji bi mogli zadržavati stanovništvo, a već dulji niz godina, zbog sve izraženijih negativnih učinaka prostorne polarizacije, revitalizacija je jedan od češće spominjanih pojmova. U užem smislu, pod tim se pojmom podrazumijeva proces ponovnog porasta broja stanovnika (repopulacija), dok se u širem odnosi na ukupnost oživljavanja gospodarskih, kulturnih, bio vitalnih i prostornih funkcija određenog područja.

Prioritetne teme za Republiku Hrvatsku:⁵⁷

1. otpad: ne postoji strategija gospodarenja otpadom, stalni rast količina otpada s nepouzdanim podacima o količinama i tokovima, mali udio organiziranog skupljanja i zbrinjavanja s rudimentarnom separacijom otpada na mjestu nastanka, nedostatak uređaja za obradu otpada (spalionice), loše riješeno konačno odlaganje za sve vrste otpada, osobito opasnog i industrijskog, nesposobnost proizvođača otpada da snose realnu cijenu zbrinjavanja otpada,
2. vode: stalno povećanje razine onečišćenja voda, povremena intenzivna zagađenja,
3. kakvoća zraka: najveći pritisak vrši promet,
4. Jadransko more, otoci i obalno područje: nužno je planiranje i provođenje cjelovitog sustava upravljanja obalnim područjem,
5. zaštita prirode i bioraznolikosti: u usporedbi sa stanjem ekoloških sustava većine drugih zemalja srednje i zapadne Europe, Hrvatska se odlikuje visokim stupnjem očuvanosti prirode
6. okoliš urbanih sredina: RH ima 122 grada, koji obuhvaćaju oko 12% naseljenog teritorija i oko 63% ukupnog stanovništva RH.

⁵⁷ Prioritetne teme za Republiku Hrvatsku, <http://www.mint.hr/userdocsimages/120516-strateski-p-mint.pdf> , (10.08.2018.)

Analiza sustava otkriva njegovu strukturu i način rada. To znači da se potrebno znanje upotrijebi da bi radilo efikasno. Da možemo razumjeti kako sustav radi, treba upoznati njegovo ponašanje i to zahtijeva da bude svjestan svojih funkcija u većim sustavima čiji je dio⁵⁸.

Vizija je neizostavan element koji svako kulturno-turističko središte treba definirati s ciljem dugoročnog očuvanja kulturne baštine, te planiranja i ostvarivanja novih kulturnih sadržaja. Grad Dubrovnik koji svoj turizam temelji na kulturi i koji svake godine broji sve veći broj posjetitelja, prepoznaje važnost definiranja vizije.

Dubrovnik je poznato svjetsko turističko središte što može zahvaliti položajem na UNESCO-ovoj listi svjetske baštine, specifičnoj kulturnoj i turističkoj tradiciji, te povijesnom naslijeđu. „Grad Dubrovnik ima najveći nacionalni indeks kulture kao motivacije za putovanja u pojedinu destinaciju.

Dubrovnik je izrazito kulturno-turističko središte Hrvatske pa se strateški razvoj i promocija kulturne baštine i tradicije ne može promatrati odvojeno od turističkog sustava. Redovito praćenje dolazaka/noćenja turista bilježi rekordne turističke rezultate koje je Dubrovnik ostvario u 2014. godini kako navodi Strategija. Tako je te godine u Dubrovniku ostvareno 855.169 dolazaka, odnosno 3.099.942 noćenja. Od toga je najveći udio stranih turista i to 94% ukupnog broja noćenja, a samo 6% domaćih turista.⁵⁹ S obzirom na geografsku segmentaciju tradicionalno u Dubrovniku prednjače turisti iz Velike Britanije, zatim slijede Amerikanci, Francuzi, Nijemci, Hrvati, Korejci, Japanci, Španjolci, Australci i Talijani.

U cilju obnove i očuvanja kulturne baštine potrebno je staviti u funkciju zapuštena i neiskorištena kulturna dobra. Strategija navodi primjer obnovljenog prostora Lazareta čija je kulturna namjena definira prilikom kandidature Dubrovnika za Europsku prijestolnicu kulture. Prenamjenom neiskorištenih kulturnih dobara koji će odgovarati potrebama i izazovima grada Dubrovnika, također se otvara prilika za suradnju s međunarodnim stručnjacima. Osim brige o kulturnoj baštini potrebno je osigurati i prostor za kulturne i kreativne industrije i otvaranje socio-kulturnog centra u samom središtu grada.

⁵⁸Ackoff R.L. (1999), *Re-Creating the Corporation – A Design of Organizations for the 21st Century*, Oxford University Press, New York

⁵⁹ Grad Dubrovnik- Upravni odjel za kulturu i baštinu (2014) Strategija razvoja kulture Grada Dubrovnika 2015.-2025. Zagreb: Institut za razvoj i međunarodne odnose- IRMO. Str. 50

Prema podacima iz Strategije prosječan posjetitelj Dubrovnika dnevno troši 138€, dok posjetitelj kojemu je kultura primarna motivacija na putovanje izdvaja 3,5€ ili 13% ukupnih dnevnih izdataka, što je značajno više od prosjeka hrvatskog turističkog tržišta (0,66€). Posjetitelji muzeja i galerija su najbolji potrošači među turistima s primarno kulturnom motivacijom, što je značajan podatak za Dubrovnik koji svoju ponudu i temelji na tim resursima.⁶⁰

Na prvom mjestu prema broju zaposlenih su zanimanja iz obrazovnog sektora ekonomije i poslovne administracije koja su najviše prisutna u trgovini na veliko. Na drugom mjestu po zastupljenosti su zanimanja iz obrazovnog sektora graditeljstva i geodezije koja su najviše prisutna u gradnji zgrada. Zanimanja iz područja prometa i logistike su na trećem mjestu po zastupljenosti zanimanja, a ima ih najviše zaposlenih u skladištenju i pratećim djelatnostima u prometu, u trgovini na veliko i u zračnom prijevozu. Na četvrtom mjestu po zastupljenosti su zanimanja iz obrazovnog sektora strojarstva, brodogradnje i metalurgije koja su najviše prisutna u proizvodnji ostalih prijevoznih sredstava, u gradnji zgrada te u skladištenju i pratećim djelatnostima u prijevozu.

4.1. Analiza ekonomske dimenzije razvoja

Unutar Jadranske NUTS II regije DNŽ se prema BDP-u po stanovniku nalazi iza Istarske i Primorsko goranske županije, ali značajno ispred Zadarske, Splitsko-dalmatinske i Šibensko-kninske županije. Treba istaknuti i da od svih županija koje su zabilježile znatna ratna stradanja DNŽ postiže najvišu razinu BDP-a po stanovniku.⁶¹ Čak 75% ukupnog BDP-a stvara u uslužnom sektoru, više nego i u jednoj drugoj hrvatskoj županiji uključivo i Grad Zagreb. S druge strane, DNŽ među ostalim županijama ima najmanji udio industrije u ukupnom BDP-u. Najveću važnost imaju sektori javne uprave, obrazovanja, zdravstvene zaštite i ostalih usluga te sektor prijevoza, skladištenja i veza sa udjelima od oko 20%. Udjele iznad 10% postižu još sektori hotela i restorana, financijskog posredovanja te industrije.

⁶⁰ Grad Dubrovnik- Upravni odjel za kulturu i baštinu (2014) Strategija razvoja kulture Grada Dubrovnika 2015.-2025. Zagreb: Institut za razvoj i međunarodne odnose- IRMO. Str. 52

⁶¹ Stručna ekspertiza gospodarskog razvitka Dubrovačko-Neretvanske županije s naglaskom na turizam <http://www.zzpudnz.hr/LinkClick.aspx?fileticket=Kobmwfg0ICI%3D&tabid=307>

Poduzeća DNŽ imaju najniže prihode po stanovniku u Jadranskoj NUTS II regiji što upozorava na još uvijek nezadovoljavajuću razinu ukupne poduzetničke aktivnosti. Zabrinjavajuće je i da gubici poduzeća po stanovniku nadmašuju nacionalni prosjek.⁶²

O stanju i dinamici gospodarstva DNŽ-a govore i podaci o broju poduzeća u odnosu na broj stanovnika kao i broj novoosnovanih i broj brisanih poduzeća iz registra, dakle onih koja su prestala s radom. Prema broju poduzeća na 10.000 stanovnika DNŽ je s brojem od 280 poduzeća prilično iznad prosjeka Hrvatske koja ima 234 poduzeća. Novootvorenih poduzeća bilo je u DNŽ-u 2014. godine 328, a brisalo ih se iz registra samo 6, što je velik pomak u usporedbi s 2012. kada je osnovano 215 poduzeća, a brisalo ih se čak 637. Bitno je istaknuti da imamo u svim godinama osim 2012 pozitivan „net entry“ poduzeća. Uloga malih i srednjih poduzeća u gospodarstvu DNŽ kao i Hrvatske iznimno je važna. Mala i srednja poduzeća najveći su poslodavac i znatno pridonose bruto domaćem proizvodu i izvozu.

Prema broju trgovačkih društava na 10.000 stanovnika DNŽ s 293 društava je iznad prosjeka Republike Hrvatske koja broji 251 društvo, prema podacima za 2015⁶³. U strukturi prema veličini gotovo 98% su mala trgovačka društva (2.856 u 2015.), a 2% srednja i velika društva (45 srednjih i 9 velikih u 2015.) Broj malih trgovački društava se u razdoblju od 2008. do 2015. smanjio za oko 20%. Prema djelatnostima najviše malih trgovački društava je u trgovini na veliko i malo (747 u 2015.), pružanju smještaja te pripreme i usluživanja hrane (523), u građevinarstvu (428), u poslovanju nekretninama (270), u prerađivačkoj industriji (236). Srednje velika društva najbrojnija u pružanju smještaja te pripreme i usluživanja hrane.

Najviše trgovačkih društava je u Gradu Dubrovniku, malih 54 %, srednjih 65 %, zatim slijede Metković, Konavle i Ploče. Velika trgovačka društava su u Dubrovniku 4, Pločama 1 i Konavlima 1. Najbolje rezultate županijska poduzeća u razdoblju 2009.–2014. bilježe u izvozu i relativnoj veličini aktive, a najslabiji su rezultati u pogledu razine prihoda i dobiti poduzeća. Jedini pozitivan pomak bio je porast dobiti prije oporezivanja. Sve to upućuje na još uvijek nezadovoljavajuću razinu ukupne poduzetničke aktivnosti. Prema većini pokazatelja značaj Županije ostao je sličan ili se smanjio (prema gubicima se pak znatno povećao). Najveće smanjenje udjela Županija bilježi u investicijama, a to je osobito nepovoljno u kontekstu budućeg gospodarskog rasta.

⁶² Ibid.

⁶³Hrvatska gospodarska komora <https://www.hgk.hr/zupanijska-komora-dubrovnik/gospodarski-profil-zupanije>

Prema podacima Hrvatske narodne banke (HNB), tijekom 2017. godine, prihodi u turizmu od stranih gostiju, iznosili su 9 milijardi i 493 milijuna eura, što u odnosu na 2016. godinu (8 milijardi i 635 milijuna eura), predstavlja rast od 9,9 posto, odnosno 858 milijuna eura. Snažan rast prihoda od turizma, za 9,9%, bio je praćen zamjetnim poboljšanjem fizičkih pokazatelja, odnosno broja dolazaka i noćenja stranih gostiju (za 13,7% odnosno 11,3%), čemu su ponajviše pridonijeli gosti iz Njemačke, Poljske, Velike Britanije, Austrije i SAD-a.⁶⁴

Bruto domaći proizvod DNŽ-a iznosio je u 2013. godini u tekućim cijenama 9.238 milijuna kuna ili 2,8 % ukupnog BDP-a Hrvatske, pa se prema veličini BDP-a Županija nalazi na 10. mjestu. Ako se udio Županije u BDP-u Hrvatske uspoređi s udjelom u ukupnom stanovništvu, koji iznosi 2,8 %, DNŽ bilježi iznadprosječnu razinu BDP-a po stanovniku kako pokazuje sljedeća tablica. Prema BDP-u po stanovniku Županija se nalazi na visokom četvrtom mjestu među županijama u Republici Hrvatskoj. U razdoblju 2000.–2007.

BDP po stanovniku DNŽ-a porastao je 5 % iznad hrvatskog prosjeka. Od 2007. do 2011. bilježi se trend smanjenja prednosti u odnosu na hrvatski prosjek, ali se u razdoblju 2011.–2012. to smanjenje ublažava i u 2013. gotovo nestaje, tj. BDP po stanovniku DNŽ-a približava se hrvatskom prosjeku. Usporedba s prosjekom Europske unije zabrinjava jer je 2008. godine (na razini 42,7 %) prestao dugoročni trend dostizanja razine razvijenosti EU-a, te je BDP po stanovniku DNŽ-a u 2013. smanjen na 37,3 % prosjeka EU-a.

BDP po stanovniku preračunat temeljem pariteta kupovne moći valuta (korigirano za razinu cijena) u Županiji je u promatranom razdoblju povećan s 43 % na 58 % u odnosu na prosjek Europske unije i to je povećanje znatno veće od prosjeka Hrvatske, kao i Jadranske Hrvatske. Međutim, većina novih članica EU ostvarila je dinamičniji rast pa Županija znatno zaostaje za razinom razvijenosti Poljske i Slovačke te se gotovo izjednačila s Rumunjskom.

Prema razvijenosti, temeljem Indeksa razvijenosti iz 2013. (Ministarstvo regionalnog razvoja i europskih fondova) DNŽ razvijenija je od hrvatskog prosjeka. Njezin indeks razvijenosti je 120,84, pri čemu je prosjek za čitavu Hrvatsku 100 % tako da Županija zauzima peto mjesto u skupini od 20 županija i Grada Zagreba.

Iako je dohodak po stanovniku 11 % ispod prosjeka, povoljna je dinamika i obrazovanost stanovništva, a i nezaposlenost je manja od hrvatskog prosjeka.

⁶⁴ Hrvatska narodna banka, Godišnje izvješće 2017. str. 29.

Pritom unutar Županije postoje izrazito velike razlike te 4 JLS (Ston, Kula Norinska, Slivno i Zraččanje) imaju vrijednosti navedenog indeksa ispod 75 % hrvatskog prosjeka.

Prema podacima iz platne bilance, prihodi od stranih turista činili su 19% BDP-a u 2016., odnosno 35% ukupnog prihoda od izvoza. Turizam je, isključujući domaću komponentu, odgovoran za 7% ukupnog broja zaposlenih u RH.

Na području Dubrovačko-neretvanske županije djeluje u 2018. godini djeluje 4.213 trgovačkih društava. U ukupnom prihodu najveće učešće ima djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane s ostvarenim prihodom od 3,2 milijarde kuna prihoda (27%), a zatim slijede trgovina s 2,4 milijarde kuna prihoda (20%), prijevoz i skladištenje 1,6 milijardi kuna (14%), administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti 1,3 milijarde kuna (11%), te djelatnost građevinarstva 1 milijardu kuna (8%).⁶⁵

U 2018. trgovačka društva su zapošljavala 22.175 djelatnika ili 6% više nego u prethodnoj godini. I dalje djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane zapošljava najveći udio svih zaposlenih u DNŽ 30% ili 6.613 djelatnika.

Na kraju godine broj zaposlenih u Dubrovačko neretvanskoj županiji, prema Zavodu za mirovinsko osiguranje, iznosio je 42.913 te je u odnosu na kraj 2017. godine veći za 883 zaposlena (2%). I dalje je izražena sezonalnost u zapošljavanju. Tako je u 2018. godini u odnosu na 2008. godinu broj sezonskih radnika u ukupnom broju zaposlenih narastao s 4% na 14%, dok je u Republici Hrvatskoj s 2% na 3%. Obrtništvo na području DNŽ-a posljednjih pet godina pokazuje da je manje pogođeno krizom u odnosu na druge županije i Hrvatsku u cjelini. Na to upućuju kretanje broja registriranih obrta, zaposlenost i promjene u strukturi djelatnosti u obrtništvu. Broj registriranih obrta proteklih godina 28 oscilira oko 3.300 za razliku od drugih dijelova Hrvatske u kojima se broj obrta i zaposlenih u obrtništvu smanjio i do 20 %. Od ukupnog broja obrta oko 18 % radi samo u vrijeme turističke sezone. U vlasničkoj strukturi dominiraju muškarci, a i oko dvije trećine obrta drže muškarci. Vrlo je malo obrta u vlasništvu stranaca, svega 23.

⁶⁵ URL: <https://www.hgk.hr/zupanijska-komora-dubrovnik/gospodarski-profil-zupanije>

Broj zaposlenih, također u razdoblju 2010.–2015., smanjio se oko 5 % i kreće se na prosječnoj godišnjoj razini od oko 6.350 osoba.

Što se strukture obrtništva tiče, izvjesno je da dominiraju uslužni obrti, obrti vezani za ugostiteljstvo i turizam te prijevoz osoba i stvari. Podaci su u korelaciji s turizmom, dominantnom gospodarskom granom u DNŽ-u. Trgovina bilježi kontinuiran blagi pad koji je posljedica povećanja broja većih trgovačkih lanaca koji istiskuju male trgovačke obrte. Promjene u strukturi obrta pokazuju da su u petogodišnjem razdoblju gotovo svi proizvodni obrti, osim hrane i pića, zabilježili smanjenje, a osobito obrti u trgovini. Povećanje broja bilježe svi uslužni obrti, naročito veliki obrti u ugostiteljstvu i turizmu. Najviše obrta je u Gradu Dubrovniku, oko 40 % ukupnog broja obrta u DNŽ-u. Teritorijalni raspored obrta korelira s brojem stanovnika po gradovima i općinama te s razvojem turizma.⁶⁶

Gospodarski položaj lokalnih gospodarstava uvjetovan je brojnim čimbenicima od ljudskih i financijskih kapaciteta do geografskog položaja i prometne povezanosti. U DNŽ-u analiza pokazatelja na lokalnoj razini pokazuje da su Grad Dubrovnik, Konavle, Metković, Ploče i Župa dubrovačka jedinice s najsnažnijim lokalnim gospodarstvima. U tim jedinicama lokalne samouprave ostvaruje se gotovo 85 % ukupnih prihoda te zapošljava gotovo 82 % svih zaposlenih. Većina najslabijih lokalnih gospodarstava smještena je na Pelješcu i u neretvanskoj dolini.

Prema podacima HNB-a ukupna vrijednost svih inozemnih ulaganja od 1993. do 2015. bila je 578 milijuna eura. To je oko 47 % manja razina investicija od nacionalnog prosjeka u istom razdoblju. Analiza ulaganja u Županiju pokazuje da su prva ulaganja zabilježena 1997. te da je idućih nekoliko godina taj iznos bio relativno malen. Tek se posljednjih nekoliko godina bilježe veće investicije. Tako je od 2003. do 2008. na području Županije uloženo oko 109 milijuna eura ili 84,7 % svih dosadašnjih ulaganja što pokazuje da Županija postaje sve privlačnija za inozemna ulaganja. Struktura ulaganja govori da je interes ulagača bio prvenstveno u sektoru hotela i restorana te poslovanja nekretninama. Osobito su značajna ulaganja u hotelijerstvo, koja su rezultirala podizanjem hotelske ponude na višu razinu jer se većina ulaganja odnosila na hotele kategorizirane s četiri i pet zvjezdica.

⁶⁶ Županijska razvojna strategija Dubrovačko-neretvanske županije 2016.–2020, dostupno na: <http://www.edubrovnik.org/wp-content/uploads/2016/03/%C5%BDRS-DNZ-FIN-nacrt-28.7.-1-1-1.pdf>

Osnovno obilježje robne razmjene DNŽ u zadnjih par godina je deficit bilance i velike oscilacije izvoza i uvoza. Tako se pokrivenost izvoza uvozom kreće oko 50%. Trend kretanja izvoza roba, u razdoblju 2010.–2014. Županija bilježi mali pad izvoza od 2%.

Treba međutim napomenuti da je pad izvoza u 2012. u odnosu na 2011. iznosio čak 28% što pokazuje da se izvozni sektor u Županiji našao u iznimno velikim poteškoćama nakon izbijanja krize, ali je u godinama nakon toga primjetan lagan oporavak.

Tako se izvoz u 2015. s iznosom od oko 236 milijuna kuna približio vrijednosti iz 2011. Oštar pad izvoza pokazatelj je slabe konkurentnosti izvoznog sektora, koji nije bio u stanju kompenzirati pad potražnje na postojećim tržištima rastom prodaje na novim tržištima. S druge strane, kretanje uvoza robe nakon povećanja u razdoblju 2010.–2012. bilježi pad, pa tako smanjenje u 2014. u odnosu na 2010. iznosi 11,4%. U 2015. uvoz se ponovno povećao na 533 milijuna kuna.⁶⁷

DNŽ je četvrta po broju poduzetnika u odnosu na broj stanovnika, koji su ostvarili najveći rast neto dobiti, dok pravne osobe u županiji imaju najveću neto plaću u odnosu na ostale županije jadranske Hrvatske. DNŽ ima najveći udio turizma u gospodarstvu u odnosu na sve županije jadranske Hrvatske.

Turizam je najvažnija gospodarska grana Županije i ima veliki utjecaj na razvoj i poslovanje u drugim gospodarskim granama kao što su građevinarstvo, poslovanje nekretninama, usluge prijevoza, poljoprivreda, kulturne djelatnosti i dr. U zadnjih deset godina 2004.–2015. broj dolazaka turista se udvostručio, a broj noćenja porastao je za preko dvije trećine. Nakon 2009. godine, kada je posljednji put pao, broj noćenja turista počeo je opet rasti, s najvećim rastom u 2012. od 9 % te u 2013. od 8 % te u 2015. od preko 7,2 %. Udio domaćih turista, u dolascima i noćenju, smanjuje se, a stranih povećava.

Ti podaci pokazuju snagu dubrovačkog turizma i mogu se povezati s intenzivnim investiranjem u turizam posljednjih desetak godina koje je rezultiralo proširenjem turističke ponude i podizanjem njene kvalitete. U ukupnom broju dolazaka turista u Hrvatsku, DNŽ sudjeluje s 10%, a u ukupnom broju noćenja s 9% prema podacima za 2015. Prema broju turističkih noćenja dominantna su središta Dubrovnik s 49% od ukupnog broja noćenja u DNŽ, zatim Konavle i Orebić. Na njih se odnosi više od dvije trećine (69,93 %) svih noćenja u Županiji. S druge strane, u pojedinim jedinicama turizma gotovo uopće nema.

⁶⁷ Ibid.

Turistički najnerazvijenije jedinice su gradovi i općine u neretvanskoj dolini. Usprkos prirodnim atrakcijama (dolina Neretve i blizina mora), ozbiljnog turizma ondje još nema.

U strukturi smještajnih kapaciteta privatne sobe i apartmani još su uvijek dominantan oblik ponude. Hoteli, aparthoteli i turistička naselja s udjelom od 36,55 % iznadprosječno su zastupljeni u odnosu na nacionalni prosjek od 18,26 %.

Od ostalih tipova smještaja važnu ulogu zauzimaju kampovi. Važnost hotelskog smještaja potvrđuju podaci o noćenjima iz kojih se vidi kako se upravo na hotele odnosi daleko najveći dio ukupnih noćenja turista.

Najviše smještajnih kapaciteta nalazi se u objektima s tri zvjezdice (36,26 %), četiri (25,98 %) i pet zvjezdica (27,80 %), pri čemu objekti s četiri i pet zvjezdica brojem nadmašuju one s tri zvjezdice. Prema udjelu objekata s pet zvjezdica Županija je, uz Grad Zagreb, vodeća u Hrvatskoj, a u pogledu broja kreveta u objektima sa pet zvjezdica apsolutni lider. To ide u prilog činjenici da Županija sve više ide u smjeru pružanja elitne i profitabilnije turističke usluge.

Nautički turizam predstavlja značajan potencijal u ukupnoj turističkoj ponudi Županije. Interes nautičara ne prati odgovarajuća razina ulaganja u nautičku infrastrukturu. U 2014. u Županiji se nalazi samo šest luka za nautički turizam, od kojih su četiri kategorizirane, i to dvije kao marine druge 36 kategorije, jedna suha marina te jedno sidrište. Prema broju vezova Županija zaostaje za ostalim jadranskim županijama.

Poslovanje poduzeća usmjerava se poslovnom politikom i teži ostvarenju zacrtanih ciljeva. Mjerila uspješnosti poslovanja poduzeća dijele se na pokazatelje ekonomičnosti, profitabilnosti, investiranja i proizvodnosti.

- Pokazatelji ekonomičnosti izražavaju se kroz odnos između ostvarenih učinaka i količine rada, predmeta rada, sredstava za rad i tuđih usluga potrebnih za njihovo ostvarenje.
- Pokazatelji profitabilnosti služe kao mjerilo za donošenje odluke o ocjeni uspješnosti rada uprave. Ekonomski analitičari pokazatelje profitabilnosti (rentabilnosti) koriste kao Strategija razvoja ljudskih potencijala Dubrovačko-neretvanske županije 2016. – 2020. 21 indikatore upravljačke djelotvornosti, i mjeru sposobnosti poduzeća za povrat odgovarajućih ulaganja te kao metodu za predviđanje buduće dobiti.
- Pokazatelji investiranja mjere uspješnosti, odnosno isplativosti ulaganja u dionice poduzeća. Ova informacija je najznačajnija za investitore (ulagače) i dioničare.

- Pokazatelj likvidnosti ili solventnosti čini sposobnost poduzeća u podmirenju svojih obveza vezanih za rokove dospijea. Dobra likvidnost osigurava i dobru stabilnost. Ako je poduzeće nelikvidno to znači da posluje sa znatnim poteškoćama. Poslovna politika poduzeća bazira se na planiranju kako dugoročnom tako i kratkoročnom. Najvažnije planiranje je financijsko planiranje poslovanja.
- Financijski plan sadržava plan potreba kapitala za financiranje poslovanja (osnovna i obrtna sredstva), plan načina i uvjeta pribavljanja kapitala, vezivanja i obrtanja obrtnih sredstava, pritjecanja i odljeva novčanih sredstava (tzv. “Cash –flow ”) te plan raspoređivanja poslovnog rezultata.

4.1.2 Trendovi na tržištu rada

Da bi se došlo do zaključaka o lokalnom tržištu rada veoma je važno uzeti u obzir cjelokupnu društveno-ekonomsku situaciju u Hrvatskoj, zajedno s lokalnim osobitostima povezanim s postojećim potencijalima i nedostacima. Osvrnuvši se na aktualnu gospodarsku situaciju u Dubrovačko-neretvanskoj županiji konstatira se da je globalna gospodarska kriza zahvatila i prodrla gotovo u sve strukture gospodarstva u 2009. godini koja se produljila sve do danas. Posljedice krize najprije su počeli osjećati oni segmenti gospodarstva, one tvrtke, čija je djelatnost bila najizložena i najovisnija o utjecajima vanjskotrgovinskog poslovanja.

Prvim recesijskim udarima, što se naše županije tiče, bili su u djelatnostima trgovine na malo i veliko, građevinarstvu, te prerađivačkoj industriji. Prijedlozi mjera i same mjere za ublažavanjem posljedica krize dolazili su raznih strana, od strane Vlade RH, brojnih jedinica regionalne i lokalne samouprave, koji svoj naglasak stavljaju na potrebu discipline u plaćanju dospjelih obveza sa strane hrvatskih pravnih osoba. Gospodarska situacija u ovom trenutku prilično je neizvjesna i nepredvidljiva. Sa svjetskog tržišta pristižu znakovi oporavka, s druge pak strane u 2014. godini Hrvatska je još stagnerala (BDP -0,4%).

Prisutne teškoće uzrokuju i probleme u punjenju proračuna, kako državnog tako i lokalnih te regionalnih. Najznačajniji utjecaj na usporavanje gospodarskog rasta u 2014. godini imalo je nedostatak investicija u fiksni kapital i slaba potrošnja. Visoka zaduženost zemlje potencira strukturne probleme nastale zbog slabog korištenja vlastitih proizvodnih, prirodnih i ljudskih potencijala uz preveliku ovisnost o vanjskim izvorima financiranja. Problemi u financijama su u nelikvidnosti, pogoršana struktura izvora financiranja i ograničeni pristup kreditnim izvorima zbog slabog kreditnog rejtinga zemlje.

Posebna pozornost dana je u učincima od turizma, dakle od spleta djelatnosti koje ostvaruju oko 1/4 hrvatskog BDP-a, a u Dubrovačko-neretvanskoj županiji je temeljna grana djelatnosti. U 2014. godini Strategija razvoja ljudskih potencijala Dubrovačko-neretvanske županije 2016. – 2020.

Zbog jako dobre turističke sezone, bilježi se rekordan broj zaposlenih na sezonskim poslovima, dok je također na kraju godine ostvaren i rekordan broj novo prijavljenih na Zavod u posljednjih deset godina. Razlog je istek ugovora na određeno vrijeme koji traje otprilike koliko i turistička sezona.

Uočljivo je da tržište rada u Dubrovačko-neretvanskoj županiji nije dovoljno dinamično i da ovisi o sezonskoj zaposlenosti. Ono favorizira mušku radnu snagu koji češće rade na neodređeno vrijeme dok se žene češće zapošljavaju na sezonskim poslovima.

Razlog se može povezati sa segmentacijom na lokalnom tržištu rada, ali također i s tradicionalnim shvaćanjem uloge žena u društvu, te predrasuda poslodavaca da će žena biti manje posvećena poslu kada bude imala obitelj.

Posao najteže pronalaze osobe preko 50 godina starosti dok po brojnosti su najzastupljeniji na evidenciji nezaposlenih mladi od 20-29 godina starosti. Također, nezaposlenost je izražena kod slabije razvijenih općina poglavito u dolini rijeke Neretve. Visina novčane naknade se povećava svake godine i očekuje se da će utjecati na smanjenje motivacije za traženjem zaposlenja, uz to smanjenjem standarda biti će i manje plaće pa će visina naknade još više utjecati na onu granicu do koje bi netko prihvatio slabije plaćeni posao.

Porast nezaposlenosti bilježi se i u 2014. godini. Kako se bude kretao BDP-a i industrijska proizvodnja u 2015. godini na nacionalnoj razini tako će se kretati i potražnja za radnicima i zadržavanje postojećih radnih mjesta. Zbog dobre turističke sezone i velikog broja dolazaka turista, u 2014. godini došlo je do povećanje potražnje i zapošljavanja radnika u odnosu na prošlu godinu ali treba reći da je 58% zapošljavanja bilo na sezonskim poslovima. Značajno dobre rezultate bilježili su Zračna luka Čilipi i Luka Gruž po prometu putnika, a i dubrovački hotelijeri. U Dubrovačko-neretvanskoj županiji se očekuje u idućim godinama: povećanje smještajnih kapaciteta (hoteli Plat, Kupari i Belvedere), izgradnja nautičkih marina (Slano, Dubrovnik), uvođenje hidroaviona (povezat će Dubrovnik s otocima), revitalizacija poduzetničkih zona (Slano, Pobrežje), porast ulaganja u obnovljive izvore energije i uporaba novih tehnologija (očekuje se 15 novih projekata, solarna energija, parni kotlovi, mini centrale),

izgradnja kongresnih centara itd. Sve to otvara mogućnost novom zapošljavanju za koje treba pripremiti nadolazeću radnu snagu.

Za pretpostaviti je da će trebati ugostiteljski kadrovi koji inače i sada nedostaju na tržištu (konobari i kuhari) i jednostavna, nazovimo pomoćna zanimanja, za koja nije potrebno imati obrazovanje (čistačice, skladišni radnici, lučki radnici, radnici na gradilištu, sobarice itd.). U Europi se ubuduće očekuje porast zapošljavanja u uslužnim djelatnostima, informacijskim tehnologijama, zdravstvu i socijalnom radu. Moguće je još više iskoristiti neobrađive površine, a hrane je manje u svijetu pa je za očekivati da će trebati sve više poljoprivrednih i kemijskih tehničara.

Klasične kompetencije kao što su znanje stranog jezika i poznavanje osnova informatike sve će manje biti ključan uvjet za prijem u radni odnos, a tražiti će se transverzalne kompetencije: sposobnost rješavanja problema na licu mjesta, analitičke sposobnosti i predviđanja događaja, vještine u komunikaciji sa klijentima, poznavanje više stranih jezika, sve veći broj zaposlenih sa završenim magisterijem i doktoratom itd. Strategija razvoja ljudskih potencijala Dubrovačko-neretvanske županije 2016. – 2020.

Zaključimo još da samo partnerski odnos i različitih dionika mogu rezultirati većim i dinamičnijim zapošljavanjem i obrazovanjem svih skupina nezaposlenih osoba i jačanjem konkurentnosti na tržištu rada što je smisao postojanja Lokalnih partnerstava za zapošljavanje. Prekvalificirati, osposobiti, usavršavati dio radnog stanovništva te učinkovitije upravljati ljudskim resursima u skladu s potrebama gospodarstva smanjit će se visoke stope nezaposlenosti u gradovima i dijelu nerazvijenijih općina.

Tablica 3 Broj stanovnika na području ispostava PU HZZ-a DNŽ

Broj stanovnika				
Ispostava				
God.	Dubrovnik	Metković	Ploče	Korčula
2001	65208	24775	10834	22053
2011	65875	25697	10102	21109

Izvor: HZZ - područni ured Dubrovnik

4.1.1. Kratak osvrt na nezaposlenost u turizmu

U prosincu 2017. godine na evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje bilo je 187.363 nezaposlenih osoba, što je 20,8% manje nego u istom mjesecu prethodne godine. Ukupan broj novoprijavljenih (252.566) na evidenciju nezaposlenih tijekom 2017. godine bio je manji od zbroja zaposlenih s evidencije i brisanih iz evidencije zbog drugih razloga (301.820), što je rezultiralo padom nezaposlenosti. Kao i svake godine, i tijekom 2017. sezonski su čimbenici utjecali na kretanje broja nezaposlenih na evidenciji Zavoda. Broj nezaposlenih osoba bio je visok početkom godine, potom je tijekom proljetnih i ljetnih mjeseci došlo do njegova izrazitog smanjivanja, da bi se od listopada broj evidentiranih nezaposlenih osoba ponovno povećavao sve do kraja godine. U skladu s tim, najveći broj nezaposlenih zabilježen je u siječnju (244.134), a najmanji u rujnu (168.934).⁶⁸

4.2. Analiza demografske i socijalne dimenzije razvoja

Razumijevanje demografske slike važan je preduvjet prihvaćanja značenja te problematike za ukupni županijski razvoj i sukladno tome donošenje razvojnih strategija, planova, projekata i programa u kojima bi demografski pokazatelji i trendovi trebali biti osnova.

⁶⁸ Hrvatski zavod za zapošljavanje, Godišnjak 2017. , str. 15.

Stanovništvo, populacija, ljudski resursi i potencijali ili kako već to hoćemo zvati primarni su faktor sa svojom strukturom svih društvenih i prostornih procesa i to više nije sporno niti za ekonomiste, financijere, bankare, brojne fondove (posebno mirovinske), planere⁶⁹

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine Dubrovačko-neretvanska županija imala je 122.568 stanovnika, što čini 2,86% ukupnog stanovništva RH. Dubrovačko-neretvanska županija veličinom je petnaesta od dvadeset županija i Grada Zagreba. U odnosu na popis stanovništva iz 2001.g. broj stanovnika je ostao na približno istoj razini.

Oscilacije broja stanovnika u pojedinim među popisanim razdobljima u općinama i gradovima DNŽ-a uvjetovane su pak dominantno preseljavanjima stanovništva (migracijama) ili pojavom tzv. fiktivnog stanovništva (ono koje je registrirano i prijavljeno, ali stvarno ili fizički ne prebiva u mjestu popisa) u popisima 2001. i 2011. (ono koje je registrirano i prijavljeno, ali stvarno ili fizički ne prebiva u mjestu popisa, a pojavilo se u popisima stanovništva i zbog manjeg PDV-a, neplaćanja poreza na nekretnine i slično). Oba je popisa stanovništva provela Hrvatska prema definicijama i pravilima EUROSTAT-a.

Demografski sastav stanovništva prema gospodarskim obilježjima omogućuje sagledavanje potencijalnog demografskog okvira za aktivnosti u svim gospodarskim i inim djelatnostima kroz radno sposobno stanovništvo (stanovništvo staro 15-64 godina) i njegov udio u ukupnom, broj i udio nezaposlenih (kad traže prvi zaposlenje ili ponovo stupanje u radni odnos) i ekonomski neaktivno stanovništvo (umirovljenici, osobe s obavezama u kućanstvu, učenici, studenti i ostali neaktivni). Kod razmatranje različitih i brojnih demografskih struktura u pravilu se izdvajaju oni pokazatelji koji se smatraju relevantnima i iz kojih je moguće izdvojiti osnovne zakonitosti i zaključke koji navode na smjer i intenzitet budućih zbivanja⁷⁰

⁶⁹ Zavod za prostorno uređenje Dubrovačko-neretvanske županije, dostupno na: <http://www.zzpudnz.hr>

⁷⁰ Ibid.

Tablica 4 Broj stanovnika u primorskim županijama 2001.-2014.

Županija	2001	2011	Procjena 2014	Promjena 2014./2001. (%)
Dubrovačko-Neretvanska	122.870	122.568	122.355	-0,42
Splitsko-dalmatinska	463.676	454.798	454.627	-1,95
Šibensko-kninska	112.891	109.375	109.375	6,52
Zadarska	162.045	170.017	171.462	5,49
Primorsko-goranska	305.505	296.195	293.811	-3,83
Istarska	206.344	208.055	208.201	0,90
Republika Hrvatska	4.437.460	4.284.889	9 4 238.389	-4,49

Izvor: Državni zavod za statistiku

U pet gradova/općina Županije (Dubrovnik, Metković, Ploče, Konavle i Župa dubrovačka) živjelo je ukupno 86.446 stanovnika, odnosno 70,3% ukupnoga broja stanovnika Županije, a preostalih 29,4% stanovnika živjelo je u 17 općina i gradova. Najveće je mjesto Grad Dubrovnik, u kojem živi 42.615 stanovnika, odnosno 49,3% ukupnog stanovništva. Najveća općina su Konavle sa 8.331 stanovnika, a najmanje stanovnika ima općina Janjina, svega 551. Od 22 lokalne jedinice njih čak 17 ima manje od 2000 stanovnika što upućuje na znatnu usitnjenost administrativnog ustroja na lokalnoj razini. Posljedica su takve strukture vrlo ograničeni ljudski resursi u mnogim lokalnim jedinicama što otežava pokretanje razvojnih inicijativa.

Žene čine 53% nezaposlenih od ukupnog broja nezaposlenih u Gradu. Prema podacima za prosinac 2017. godine u Dubrovačko-neretvanskoj županiji je registrirana nezaposlenost od 6.300 osoba, čime Grad Dubrovnik ima udio u ukupnoj nezaposlenosti Dubrovačko-neretvanske županije cca 25%.⁷¹

⁷¹ Strateški plan grada Dubrovnika

https://www.dubrovnik.hr/uploads/20181206/STRATE%C5%A0KI_PLAN_GRADA_DUBROVNIKA_2018._%E2%80%93_2020._godine.pdf

Mjesečne stope nezaposlenosti nam govore o dinamici kretanja nezaposlenosti uspoređujući stanje tekućeg mjeseca s prethodnim te nam naglašavaju promjene u nezaposlenosti s obzirom na pozitivne i negativne stope (rasta i pada nezaposlenosti), što uzrokuje povećanje ili smanjenje nezaposlenosti u odnosu na prethodni mjesec. Tako možemo zaključiti da nezaposlenost u Gradu Dubrovniku raste nakon ljetnih mjeseci te najvišu razinu uobičajeno dostiže u zimskim mjesecima, dok se najniža razina registrira u ljetnim mjesecima, što je rezultat sezonskog obilježja u kretanju nezaposlenosti, dakle sezonskog zapošljavanja u turizmu i ugostiteljstvu te ostalim djelatnostima koje upošljavaju radnike sezonskog karaktera.⁷²

U 2017. godini broj zaposlenih u djelatnosti pružanja smještaja, pripreme i usluživanja hranom iznosio je 92 000, od toga je u pravnim osobama radila 61 000 osoba, a u obrtu i slobodnim profesijama 31 000. Zanimljivo, ovo je prvi pad zaposlenih u ovoj djelatnosti još od 2011 godine.⁷³

Tijekom 2017. godine na sezonskim je poslovima zaposleno ukupno 36.288 radnika, što čini 20,4% ukupno zaposlenih iz evidencije Zavoda na temelju radnoga odnosa. U usporedbi s 2016. godinom smanjio se ukupni broj sezonski zaposlenih radnika za 4.394 ili 10,8%.⁷⁴ Sezonsko je zapošljavanje bilo najbrojnije u djelatnosti pružanja smještaja, pripreme i usluživanja hrane (21.132 radnika ili 58,2%), zatim u trgovini (4.102 radnika ili 11,3%), administrativnim i pomoćnim uslužnim djelatnostima (3.152 radnika ili 8,7%), prerađivačkoj industriji (1.627 radnika ili 4,5%), prijevozu i skladištenju (1.180 radnika ili 3,3%) te poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu (1.049 radnika ili 2,9%).

⁷² Ibid.

⁷³ Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Turizam u brojkama Str. 41.

⁷⁴ Hrvatski zavod za zapošljavanje, Godišnjak 2017. , str. 26.

Tablica 5 Broj stanovnika u lokalnim jedinicama prema popisu 2011.

Jedinica lokalne samouprave	Broj stanovnika 2011.	Udio u ukupnom broju DNŽ
Dubrovnik	42.615	34,7%
Metković	16.788	13,4%
Ploče	10.135	8,4%
Konavle	8.577	6,7%
Župa dubrovačka	8.331	6,6%
Korčula	5.663	4,6%
Vela Luka	4.137	3,4%
Orebić	4.122	3,5%
Blato	3.593	2,9%
Opuzen	3.254	2,5%
Ston	2.407	2,1%
Dubrovačko primorje	2.170	1,7%
Slivno	1.999	1,7%
Kula Norinska	1.748	1,5%
Lumbarda	1.213	1,0%
Mljet	1.088	0,9%
Pojezerje	991	0,9%
Smokvica	916	0,8%
Lastovo	792	0,7%
Zažablje	757	0,6%
Trpanj	721	0,7%
Janjina	551	0,5%
UKUPNO	127.237	100%

Izvor: Državni zavod za statistiku

Prostorni razmještaj stanovnika pokazuje da je u pet gradova DNŽ-a živjelo 78.455 stanovnika odnosno 64% ukupnoga broja županijskih stanovnika, a preostalih 36% stanovnika živjelo je u 17 općina (prema Popisu stanovništva 2011.). U županijskom središtu, Gradu Dubrovniku, živi najviše stanovnika (42.615) odnosno više od trećine (34,77%) ukupnog stanovništva.

Najveća općina su Konavle sa 8.577 stanovnika, a najmanje stanovnika ima Općina Janjina, svega 551. Od 22 grada i općine njih čak 10 ima manje od 2.000 stanovnika što upućuje na znatnu usitnjenost upravnog ustroja na lokalnoj razini te, s obzirom na koncentraciju stanovnika u većim mjestima (ponajprije u Gradu Dubrovniku), na neujednačenu raspodjelu stanovništva na području Županije, a time i kapaciteta za pokretanje i provedbu razvojnih inicijativa i projekata.

Prosječna gustoća naseljenosti za Županiju prema procjeni broja stanovnika za 2014. godinu je 68,64 stanovnika/km². U odnosu na 2011. godinu gustoća stanovnika se neznatno smanjila (2011 – 68,76 stan./km²) što je ispod prosjeka RH (78 st./km²). Najveću gustoću, više od 300 stanovnika/km², bilježe Župa dubrovačka, Dubrovnik i Metković. S druge strane, postoje jedinice koje bilježe ekstremno malu gustoću, manju od 15 st./km², kao što su Dubrovačko primorje, Mljet i Zažablje. Ukupno, čak 13 lokalnih jedinica ima gustoću manju od 50 st./km² što potvrđuje da veliki dio županije ima znatnih demografskih problema. Prema popisu stanovništva 2011. godine u Dubrovačko-neretvanskoj županiji živjelo je 29.854 osoba starijih od 60 godina što je iznosilo 24,36% od ukupnog stanovništva županije, dok prema procjeni stanovništva sredinom 2014. godine taj broj je porastao na 31.962 osobe, odnosno na 26,12% od ukupnog broja stanovnika.

Pokazatelji dobne struktura stanovništva upućuju na trend postupnog starenja stanovništva što je u skladu s trendom na nacionalnoj razini. Ipak, zabrinjava što stanovništvo na području Županije stari brže nego stanovništvo na nacionalnoj razini. Negativni demografski trend je karakterističan za cjelokupnu Republiku Hrvatsku, što se naravno odražava i na većinu primorskih županija. Kao što se može uočiti u tablici 3. Dubrovačko-neretvanska županija bilježi smanjenje prirodnog prirasta stanovništva, no uzevši u obzir pokazatelj vitalnog indeksa, vidimo kako je Dubrovačko-neretvanska županija visoko iznad prosjeka koji se bilježi na razini Republike Hrvatske.

Danas su ugrožena oba poretka koji tvore cjelinu: kultura i priroda, unatoč tome što je čovjek kao slobodno i moralno autonomno biće obavezan kulturno se ponašati prema prirodi.

Pružanje usluga socijalne skrbi institucionalno je organizirano putem djelovanja centara za socijalnu skrb i domove za starije i nemoćne, psihičke bolesnike, osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima te djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi.

Osnivači tih ustanova su Županija, resorno Ministarstvo te privatni poduzetnici posebice u dijelu obiteljskih domova i domova za starije i nemoćne.

Privatne pravne osobe, profitne i neprofitne te vjerske organizacije, imaju mogućnost osnivati privatne domove socijalne skrbi ili pružati socijalne usluge kao stručnu djelatnost bez osnivanja ustanove socijalne skrbi. Kada su u pitanju javne usluge, većina je ustanova socijalne skrbi u vlasništvu države i financira se izravno iz državnog proračuna.

Značajnu ulogu u sprečavanju i suzbijanju uzroka i stanja siromaštva i socijalne isključenosti imaju centri za socijalnu skrb. Tako u Hrvatskoj na državnoj razini djeluje 81 centara za socijalnu skrb s 54 podružnice koji obavljaju niz funkcija koje se mogu podijeliti na javne ovlasti u području socijalne skrbi, obiteljsko-pravne i kazneno-pravne zaštite, te stručno-analitičke, financijske i druge poslove, što uključuje i pružanje socijalnih usluga.⁷⁵

Pored institucionalne skrbi važna je i potrebna organizacija socijalnih usluga koje se pružaju u zajednici, ali za organizaciju tih usluga nema dovoljno financijskih kapaciteta. Na području Županije, od usluga u zajednici primarno su organizirane usluge prehrane i pomoći u kući, dnevni te poludnevni boravak za starije i nemoćne. Organizirani smještaj za osobe s poteškoćama postoji, ali još uvijek nije dovoljno razvijen. U Dubrovačko-neretvanskoj županiji djeluju 4 centra za socijalnu skrb (CZSS) i to u Dubrovniku, Korčuli, Metkoviću i Pločama.

Upravni odjel za zdravstvo i socijalnu skrb obavlja upravne i stručne poslove koji se odnose na:⁷⁶

1. poslove praćenja i proučavanja problematike djelatnosti socijalne skrbi i zdravstva,
2. poslove pripreme analitičkih i drugih materijala o pitanjima iz djelokruga rada odjela
3. poslove davanja mišljenja o prijedlozima i drugim materijalima koje za potrebe županijskih tijela pripremaju ustanove kojima je osnivač Županija
4. poslove pripreme prijedloga mreže ustanova u djelatnostima sukladno posebnim zakonima,
5. poslove sudjelovanja u pripremi prijedloga planova investicija i drugih oblika financijskog sudjelovanja Županije u odražavanju i razvoju tih mreža ustanova
6. poslove pripreme prijedloga, praćenja i izvještavanja o provođenju programa financiranja ovih djelatnosti odnosno javno-zdravstvenih mjera Županije,

⁷⁵ Plan deinstitucionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018.-2020. Godina, <https://mdomsp.gov.hr/UserDocsImages/Vijesti2018/Proces%20transformacije%20i%20deinstitucionalizacije/Plan%202018-2020.pdf>

⁷⁶ Dubrovačko Neretvanska županija, <http://www.edubrovnik.org/upravni-odjel-za-zdravstvo-i-socijalnu-skrb/>

7. poslove izrade nacрта općih i drugih akata iz djelokruga rada odjela donošenje pojedinačnih akata kojima rješava o pravima, obvezama i pravnim interesima fizičkih i pravnih osoba,
8. drugostupanjski upravni postupak po žalbama na upravne akte jedinica lokalne samouprave sukladno posebnim propisima,
9. druge poslove utvrđene posebnim zakonom, drugim propisom, aktom Županijske skupštine i Župana

Centar za socijalnu skrb Dubrovnik je javna ustanova Republike Hrvatske u djelatnosti socijalne skrbi. Osnovan je rješenjem Ministarstva rada i socijalne skrbi od 17. Prosinca 1997. Godine. Centar Dubrovnik nadležan je za područje grada Dubrovnika i šest jedinica lokalne samouprave: općina Konavle, Župa dubrovačka, Dubrovačko primorje, Ston, Janjina i Mljet. U nadležnosti Centra je 67.506 stanovnika, odnosno 53% od ukupnog broja stanovnika Dubrovačko-neretvanske županije.⁷⁷

Centar za socijalnu skrb je ključna ustanova u sustavu socijalne skrbi. Pruža različite vrste pomoći građanima koji zbog nepovoljnih socio-ekonomskih okolnosti, nesređenih obiteljskih odnosa ili drugih poteškoća nisu u mogućnosti zadovoljiti sami, niti uz pomoć članova obitelji:

1. svoje osnovne životne potrebe
2. postići skladne odnose s članovima obitelji
3. uspješno ispunjavati svoje obveze prema osobama o kojima su dužni skrbiti

Centri za socijalnu skrb ključne su ustanove socijalne skrbi u svim županijama jer donose prvostupanjska rješenja vezana uz prava socijalne skrbi, pravnu zaštitu obitelji i ostala prava u skladu s javnim ovlastima definiranim Zakonom o socijalnoj skrbi, Obiteljskim zakonom, Zakonom o udomiteljstvu i drugim relevantnim zakonima i pravilnicima.

Centri vode postupak za izdavanje dozvola za udomiteljstvo, vode evidenciju o odobrenim dozvolama izdanim udomiteljskim obiteljima, registar udomiteljskih obitelji i registar korisnika smještenih u domove socijalne skrbi.

⁷⁷ Centar za socijalnu skrb Dubrovnik <http://www.czss-dubrovnik.hr/o-centru/>

Nadalje, organiziraju vještačenja prvostupanjskih tijela i brinu se da se vještačenja provedu radi ostvarivanja prava u sustavu socijalne skrbi te drugih prava propisanih zakonom. Između ostalih javnih ovlasti propisanih Zakonom o socijalnoj skrbi,

Tablica 6 Centri za socijalnu skrb u Dubrovačko-neretvanskoj županiji

Naziv centra za socijalnu skrb	Prosječni broj zaposlenika
CZSS Dubrovnik	28,5
CZSS Korčula	11,5
CZSS Metković	11,5
CZSS Ploče	11

Izvor: Upravni odjeli Dubrovačko-neretvanske županije za zdravstvo i socijalnu skrb

Centri sudjeluju u izradi županijskih socijalnih planova i njihovu usvajanju, brinući se pritom da razvoj socijalnih usluga bude u skladu sa socijalnim planom i mrežom socijalne skrbi u području njihove nadležnosti. U četiri Centra za socijalnu skrb krajem 2012. godine radilo je u prosjeku 62,5 djelatnika. U Obiteljskom centru Dubrovačko-neretvanske županije radila su do kraja 2013. godine 3 stručna djelatnika, a s primjenom novog Zakona o socijalnoj skrbi (157/13), od 1. siječnja 2014. Obiteljski centar postaje Podružnica Centra za socijalnu skrb Dubrovnika.⁷⁸

Nadalje, u Županiji djeluje šest ustanova socijalne skrbi za starije osobe različitih osnivača, s ukupnim kapacitetom od 452 korisnika na stalnom boravku i skrbi te dodatnih 199 vanjskih korisnika obuhvaćenih ostalim uslugama (uglavnom organizirana prehrana i pomoć i njega u kući). Najveći kapacitet ima dom u Dubrovniku; do 2001. bio je u vlasništvu države, a ona je osnivačka prava prenijela na županijske vlasti. Kapaciteti javnih ustanova za socijalnu skrb (domova za starije, djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, osobe s tjelesnim i intelektualnim oštećenjima) razlikuju se s obzirom na kvalitetu i fizičko stanje pojedinih objekata.

S obzirom na prostorna i geografska obilježja Županije, a i u skladu s trendom razvoja pružanja usluga socijalne skrbi, iznimno je važno osnažiti i diverzificirati izvaninstitucionalnu podršku pojedinim korisnicima te ostvariti uvjete za socijalno uključivanje u zajednicu (npr. pružanje usluga za starije i nemoćne u njihovom domu, uključivanje u zajednicu korisnika s psihičkim smetnjama kroz usluge u zajednici i sl.).

⁷⁸ Dubrovačko Neretvanska županija <http://edubrovnik.org/2015/Socijalni%20plan%20DNZ%202014-2016.pdf>

Dio potreba korisnika, posebice kad se radi o starijim nemoćnim osobama, na području Županije zadovoljavaju i obiteljski domovi koji pružaju dodatne kapacitete za smještaj. Na području Županije djeluju 3 obiteljska doma koja većinom pružaju samo usluge smještaja i prehrane u Dubrovniku, Metkoviću i Pločama.

Usluge socijalne skrbi po korisničkim skupinama Različite korisničke skupine zahtijevaju različit pristup pružanju i organizaciji usluga. Glavne korisničke skupine usluga socijalne skrbi na području Županije su starije i nemoćne osobe i umirovljenici, osobe s invaliditetom, djeca i mladi, obitelji u riziku, branitelji, nezaposleni i beskućnici. Starijim i nemoćnim osobama osim usluge smještaja, hrane i pomoći u kući te dnevne skrbi dostupne su i novčane naknade kao i usluge informiranja i savjetovanja. U sljedećem razdoblju potrebno je dodatno ojačati pružanje izvaninstitucionalnih usluga kroz različite sustave podrške i pomoći uvažavajući njihove specifične potrebe te unaprijediti uvjete života i rada u pojedinim ustanovama. Osobe s invaliditetom jedna su od prioritetnih ciljnih skupina u Socijalnom planu Dubrovačko neretvanske županije. Institucionalna skrb pruža im se u domovima u Blatu na Korčuli, Mlinima i Metkoviću. Izvaninstitucionalnu skrb potrebno je osnažiti te osigurati aktivno socijalno uključivanje osoba s invaliditetom u zajednicu. Osobe s mentalnim oštećenjima u posebno su nepovoljnom položaju jer su za njih najmanje razvijene usluge u zajednici; ustanove socijalne skrbi namijenjene tim korisnicima ujedno pružaju najnižu razinu kvalitete smještaja jer se većinom nalaze u starim zgradama, dvorcima, zaštićenim objektima kulturne baštine, što znatno poskupljuje i otežava adaptaciju prostora prema potrebama osoba s invaliditetom.

Djeci s teškoćama u razvoju u Dubrovačko-neretvanskoj županiji kronično nedostaje odgovarajući stručno rehabilitacijski rad (još od rane dobi), a mali ih je broj na poticajan način (uz pomoć asistenata) uključen u društvo vršnjaka, prije svega u vrtičke i školske programe. U postojećim uvjetima, u kojima im sustav u najboljem slučaju nudi tek 45-60 minuta tjedno rada s logopedom, edukatorom – rehabilitatorom, fizioterapeutom ili fizijatrom, ograničavaju se mogućnosti razvojnog napretka i umanjuju prilike za osiguranje veće funkcionalnost u odrasloj dobi.

Jedinica za 44 poremećaje razvojne dobi pri Općoj bolnici Dubrovnik pruža rehabilitacijske usluge (zaposlene su dvije psihologinje, psihijatar i tri logopedinje), fizioterapeutske usluge i usluge radne terapije.

Traženje usluga za djecu s teškoćama u razvoju otežava i nepostojanje jedinstvene evidencije, prema dobi i dijagnozi, korištenim uslugama i potrebama.

Evidencija je fragmentirana, mahom je vode vrtići, škole i udruge, no često ne uključuje podatke o djeci mlađoj od tri godine, koja nisu uključena ni u kakve programe, a nužna im je rana intervencija. Za obitelji u riziku pomoć je uglavnom organizirana putem centara za socijalnu skrb koji pružaju stručnu pomoć kroz informiranje, prepoznavanje problema, procjenu potreba, savjetovanje i pomaganje, obiteljsku medijaciju. CZSS Dubrovnik Podružnica Obiteljski centar usmjeren je na pružanje preventivnih programa vezanih uz razvoj djece i razvoj roditeljskih vještina, uz individualna i grupna savjetovanja te pravna savjetovanja. Caritas Dubrovačke biskupije pruža materijalnu pomoć socijalno ugroženim obiteljima i usluge savjetovanja u Obiteljskom savjetovalištu Dubrovačke biskupije. Braniteljima u Dubrovačko-neretvanskoj županiji pomoć je mahom organizirana kroz sustave Ministarstva branitelja (različite novčane naknade, psihosocijalna pomoć braniteljima i njihovim obiteljima), Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje i Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.

Nadalje, Županija osigurava novčane potpore županijskim udrugama branitelja, sufinancira troškove liječenja branitelja i daje pomoć za odgoj i školovanje djece poginulih branitelja. Također, na području Županije djeluje Centar za psihosocijalnu pomoć; on uključuje jedan mobilni tim koji pruža podršku u kriznim situacijama u domovima branitelja te pruža savjetovanje braniteljima i njihovim obiteljima.

Nezaposlene osobe mahom su korisnici različitih novčanih naknada za nezaposlene koji za to ispunjavaju uvjete te usluga vezanih za pronalaženje i zadržavanje zaposlenja kao i privremeno zapošljavanje putem mjera aktivne politike zapošljavanja u organizaciji Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Osim tih usluga, drugih usluga podrške na području Županije nema.

S obzirom na porast broja nezaposlenih (prosječan broj nezaposlenih osoba u Dubrovačko-neretvanskoj županiji u 2013. godini bio je 8.025 ili 2,3% ukupnog broja nezaposlenih osoba u RH (u odnosu na 2012. godinu, prosječan broj nezaposlenih osoba u Županiji povećao se 5,9%) potrebno je zadržati postojeće i predvidjeti nove usluge podrške nezaposlenima.

4.3 Gustoća i dobna struktura stanovništva

Gustoća naseljenosti u DNŽ je 13 stanovnika/km² što je znatno ispod prosjeka Republike Hrvatske 47 stanovnika/km². Pokazatelji dobne struktura stanovništva upućuju na trend postupnog starenja stanovništva što je u skladu s trendom na nacionalnoj razini. Ipak, zabrinjava što stanovništvo na području Županije stari brže nego stanovništvo na nacionalnoj razini.

Tablica 6 Pokazatelji dobne strukture stanovništva

	2001. Koeficijent starosti	Indeks starenja	2011. Koeficijent starosti	Indeks starenja
DNŽ	21,9	86,9	24,4	109,4
Republika Hrvatska	21,6	90,7	24,1	115,0

Izvor: Državni zavod za statistiku

Napomena: Koeficijent starosti - postotni udio osoba starih 60 i više godina u ukupnom stanovništvu. Indeks starenja - postotni udio osoba starih 60 i više godina prema stanovništvu mlađem od 20 godina.

Prosječna starost stanovnika prilično je visoka (41,5 godina u 2011.) što upućuje na to da bi u slučaju nastavljanja negativnih trendova demografska struktura mogla postati ozbiljna zapreka razvoju Županije. Usto, prosječna je starost stanovnika u općinama veća nego u gradovima, a prosječna starost na otocima veća nego u ostalom dijelu Županije. Udio mlađeg stanovništva (15-24 godine) najveći je u gradovima i razvijenijim općinama, a najmanji u nerazvijenijim općinama i na otocima. Mlađe stanovništvo najbrojnije je u Gradu Dubrovniku i Metkoviću, a najmanje je zastupljeno na Trpnju, Lastovu i Mljetu.

To potvrđuje da se mlado stanovništvo radi školovanja i zapošljavanja seli iz nerazvijenih općina, naročito s otoka, u gradove i razvijenije općine što dodatno naglašava regionalne razlike u Županiji. Pokazatelji dobno-spolne strukture stanovništva u tablici x pokazuju da je postotni udio ženskog i muškog stanovništva u Dubrovačko-neretvanskoj županiji gotovo isti kao udio na razini Republike Hrvatske.

4.4 Analiza ekološke dimenzije razvoja

Hrvatska, u usporedbi s drugim europskim zemljama, ima visoku razinu očuvanosti prirode i osobito se ističe očuvanošću ekoloških sustava i staništa, zemlja je to velike biološke i krajobrazne raznolikosti. Smanjivanjem stupnja te raznolikosti narušava se ekološka ravnoteža, pa se može reći da to na globalnoj razini ugrožava biljne i životinjske vrste, te samog čovjeka.

Pristup turizmu prema načelima održiva razvoja sukladan je općeprihvaćenim načelima iz kojih je proistekao niz međunarodnih konvencija, poput one o zaštiti biološke raznolikosti kojoj je Republika Hrvatska pristupila početkom 1997. godine. Sabor Republike Hrvatske stoga je i prihvatio Deklaraciju o zaštiti okoliša u kojoj, među ostalim, stoji:⁷⁹“Republika Hrvatska u svijetu prepoznatljiva kao zemlja izrazito bogata raznolikim prirodnim vrijednostima, kao što su primorje i otoci, plodna tla, vode i vodotoci, samonikle šume te brojne jedinstvene i svjetski priznate ljepote, opredjeljuje se za gospodarski održiv razvitak utemeljen na opstojnoj poljoprivredi i šumarstvu, pomorstvu i turizmu te gospodarstvu i industriji zasnovanoj na ekološki dopustivim tehnologijama”.

To je ohrabrilo i mnoga mala obiteljska gospodarstva na razvoj lokalnih turističkih proizvoda (najam smještaja, restorani...) koji se temelje na prirodnim bogatstvima. No ne moraju sve inicijative u ekoturizmu biti velikog razmjera.

Štoviše, većina aktivnosti je mnogo manjeg razmjera i lokalizirana, ali čak i tom segmentu poslovanje cvjeta u cijeloj Europi zahvaljujući povećanom zanimanju za ekoturizam.

Temeljni ciljevi politike zaštite okoliša u Hrvatskoj jesu⁸⁰:

1. trajno očuvati izvornost biološke raznolikosti prirodnih zajednica i ekološke stabilnosti,
2. očuvati spomenike kulturne baštine i temeljne vrijednosti prirodnog nacionalnog blaga,
3. racionalno koristiti i gospodariti prirodnim resursima poticati korištenje prirodnih izvora energije,
4. poticati uporabu proizvoda i proizvodnih postupaka najpovoljnijih za okoliš,
5. predviđati, pratiti, sprječavati, ograničavati i otklanjati nepovoljne utjecaje na okoliš,

⁷⁹ Utjecaj turizma na okoliš u Republici Hrvatskoj, <http://www.mint.hr/userdocsimages/120516-strateski-pmint.pdf>, (10.08.2018.)

⁸⁰ Temeljni ciljevi politike zaštite okoliša u Hrvatskoj, <http://www.mint.hr/userdocsimages/120516-strateski-pmint.pdf>, (10.08.2018.)

6. razvijati svijest o potrebi zaštite okoliša u odgojnom i obrazovnom procesu,
7. obavještavati javnost o stanju okoliša i njezinom sudjelovanju u zaštiti okoliša,
8. povezati sustav i institucije zaštite okoliša RH s međunarodnim sustavom i institucijama.

Najveći problemi gradova su: zbrinjavanje otpada, otpadne vode, kakvoća zraka, voda za piće, buka, neravnomjerna urbanizacija, nedostatak javnih prostora i zelenih površina. Ostale bitne teme za RH: kemikalije, klimatske promjene, upravljanje rizicima: industrijske nesreće, nuklearne nesreće i zaštita od zračenja, genetski modificirani organizmi. Utjecaj na okoliš može biti smanjen racionalnom upotrebom resursa, smanjenjem emisija u zrak, tlo, vode te smanjivanjem količine otpada kroz odvojeno sakupljanje otpada i recikliranje. Takva praksa smanjuje ujedno i troškove poduzeća.

Jedan od problema povećana broja turista iz godine u godinu je svakako i povećanje zagađenja okoliša. Veći broj ljudi koristi više vode, bacaju više smeća, koriste više električnu energiju i sl. Veliki problem turizma u Hrvatskoj je njegovala se sezonalnost, pogotovo u primorskim dijelovima. Od travnja do rujna u primorskim županijama se ostvari 95 % noćenja te 87 % prihoda od međunarodnog turizma.⁸¹ Problem svega toga je regionalna neravnoteža te veliki organizaciji pritisak u turističkim mjestima da se svim ljudima osiguraju svi normalni uvjeti za život.

U razdoblju od 2012. – 2016. količine ukupne isporučene vode su smanjene za 14% , ali je u istom razdoblju došlo do povećanja broja stranih turista za 26 %, pa je sve to dovelo do povećanja udjela korištenja vode 9 %.⁸²

Nakon rekorde 2013. godine po količini proizvedenog otpada, te laganog pada u prethodnih par godina, 2016. je opet rezultirala rastom, te ukoliko se stanje ne promjeni u sljedeći par godina, rekord iz 2013. će biti oboren. U 2016. godini je proizvedeno 125 551,9 t otpada. Najviše zabrinjava udio otpada iz turizma u ukupnoj proizvedenoj količini otpada. U 2016. u ukupnim količinama otpada udio iz turizma je 7,4%.⁸³

⁸¹ Hrvatska agencija za okoliš i prirodu, Opterećenja turističkog sektora na okoliš u Hrvatskoj, str. 4., dostupno na: https://mint.gov.hr/UserDocsImages//AA_2018_c-dokumenti//2_Opterecenja%20turistickog%20sektora%20na%20okolis%20u%20HR.pdf (11.08.2018.)

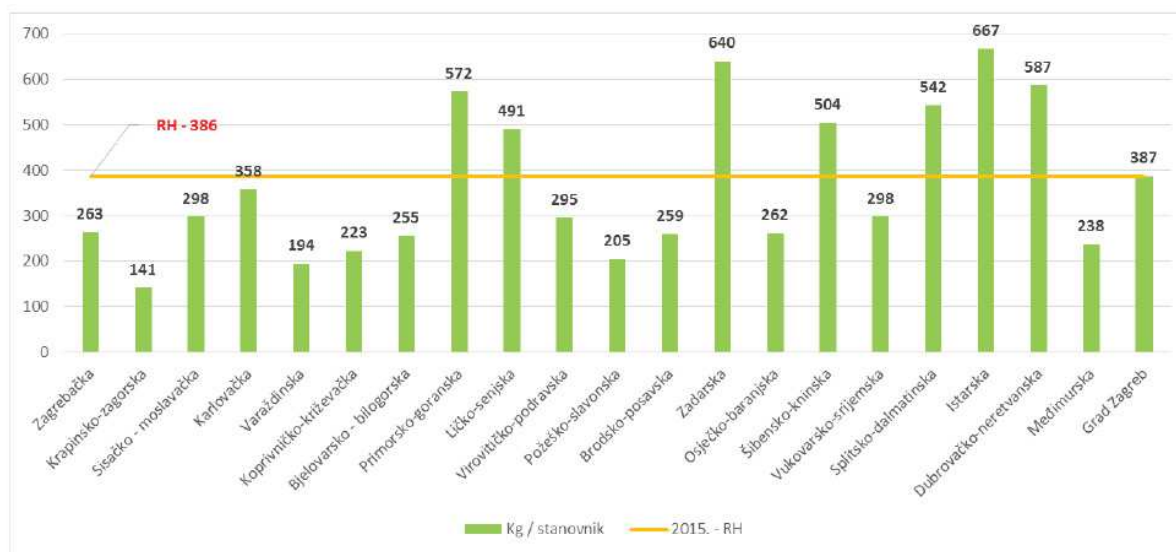
⁸² Ibid. str. 7.

⁸³ Ibid. str. 8.

Najveće količine otpada iz turizma zabilježene su u Istarskoj (28,19%), Splitsko-dalmatinskoj (19,20%) i Primorsko-goranskoj županiji (18,65%), dok su najmanje količine zabilježene u Požeško-slavonskoj (0,01%), Virovitičko-podravskoj (0,02%) i Kopriivničko-križevačkoj županiji (0,02%).⁸⁴

Ukupna količina proizvedenog komunalnog otpada u 2015. godini iznosila je 1.653.918 tona, odnosno 386 kilograma po stanovniku. Na *Slici 1. Raspored otpada u kg po stanovniku po županijama* je grafički prikazan raspored otpada u kg po stanovniku po županijama.⁸⁵

Slika 1 Raspored otpada u kg po stanovniku po županijama

Izvor: Narodne novine, Odluku o donošenju plana gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za razdoblje 2017. – 2022. godine, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_01_3_120.html

Vidljivo je da najviše kg otpada po stanovniku ima upravo u primorskim županijama i to u Istarskoj (667 kg / stanovnik), Zadarskoj (640 kg / stanovnik), Dubrovačko – neretvanskoj (587 kg / stanovnik)te Splitsko – dalmatinskoj županiji (542 kg / stanovnik).

Udio odvojeno sakupljenog komunalnog otpada u 2016. godini iznosio je 26%, što je za 2% više u odnosu na prethodne tri godine. Na uporabu se ne upućuje sva odvojeno sakupljena količina komunalnog otpada, već oko četvrtina odvojeno sakupljenog otpada ipak završi na odlagalištima otpada, gdje se eventualno određena količina izdvoji za potrebe uporabe.

⁸⁴ Hrvatska agencija za okoliš i prirodu, Izvješće o komunalnom otpadu, str. 12.

⁸⁵ Narodne novine, Odluku o donošenju plana gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za razdoblje 2017. – 2022. Godine, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_01_3_120.html (11.08.2018.)

U 2016. godini evidentiran je porast stope oporabe za 3% u odnosu na 2015. godinu, te je ista iznosila 21%.⁸⁶ Stopa recikliranja u 2016. godini također je iznosila 21%. Stopa recikliranja metala, stakla, plastike i papira iz komunalnog otpada iznosi 27%, odnosno tek nešto više od polovice ciljanog udjela od 50% propisanog za 2020. godinu.⁸⁷

Iako je u 2016. zabilježen godišnji porast stope oporabe od 3%, pomaci navedenog razmjera neće biti dovoljni za postizanje propisanih ciljeva za recikliranje i smanjenje odlaganja biorazgradivog komunalnog otpada. U narednom je razdoblju zbog toga potrebno drastično intenzivirati aktivnosti usmjerene na povećanje odvojenog sakupljanja komunalnog otpada s posebnim naglaskom na povećanje svijesti građana o važnosti izdvajanja korisnog otpada i na izgradnju infrastrukture za gospodarenje komunalnim otpadom koja će omogućiti obradu sakupljenog otpada.

4.4.1 Zaštita voda i mora

Stanje kakvoće površinskih voda u Županiji nadzire se na 9 kontrolnih mjesta. Od 55 parametara koji se prate u uzorcima vode, 12 parametara kakvoće premašuje dopuštene koncentracije određene za vode I. odnosno II. kategorije kakvoće. Povišeni parametri nalaze se na brojnim crpilištima u Županiji, 41 a na nekim je mjestima (posebno kod krških izvora) povećana zamućenost vode. Stoga su na svim izvorima koji se koriste za javnu vodoopskrbu i kojima gospodare javni vodovodi (registrirani isporučitelji vodnih usluga) instalirani uređaji za dezinfekciju vode, a na nekima se provodi i desalinizacija.

Druge vrste obrade nema. Ugroženost površinskih i podzemnih voda na području DNŽ-a posljedica je ispuštanja fekalnih i industrijskih otpadnih voda u podzemlje i vodotoke, odlaganja otpada na nesanitarnim i divljim odlagalištima te primjene kemijskih sredstava u poljodjelstvu. Zaštita od poplava u Županiji obuhvaća područje rijeke Neretve, bujica te odvodnju s krških polja. Djelomična zaštita od poplava provedena je i na donjim dijelovima toka Kleke, Duboke i Komarne.

⁸⁶ Hrvatska agencija za okoliš i prirodu, Izvješće o komunalnom otpadu, str. 6.

⁸⁷ Narodne novine, Odluku o proglašenju zakona o održivom gospodarenju otpadom

Na bujičnim i erozijskim površinama potrebno je provesti zaštitu od erozije i poplava te uređenje bujica koje će obuhvaćati biološke (pošumljavanje slivnih površina, uzgoj i održavanje zaštitne vegetacije i sl.) i hidrotehničke radove (čišćenje korita bujica, izrada betonske obloge, stuba i pregrada u koritima). Uzevši u obzir činjenicu kako su najvrjedniji gospodarski, odnosno poljoprivredni resursi Županije (područje Donje Neretve) sa pripadnim stanovništvom smješteni u poplavnom području Sustavi obrane od poplava su jedan od glavnih infrastrukturnih objekata na području Županije, glede njihove budućnosti, održivog upravljanja, rekonstrukcije i dogradnje.⁸⁸

DNŽ ima dugoročni razvojni planski dokument, Studiju zaštite voda i mora, u kojem su utvrđeni sljedeći glavni prioriteti: zaštita obalnog mora od onečišćenja s naglaskom na osjetljiva područja (Nacionalni park Mljet, Posebni rezervat u moru Malostonski zaljev i Malo more, Park prirode Lastovsko otočje, Neretvanski kanal, rijeka Neretva i ušće Neretve) te zaštita vodozaštitnih područja. Realizacija tih prioriteta uvjetovana je većinom nadogradnjom postojećih sustava odvodnje i izgradnjom novih sustava odvodnje i pročišćavanja.

4.4.2 Zaštita tla

Na području Županije ne provodi se sustavna kontrola kakvoće tla i nije izrađena studija kojom se vrednuje, štiti i planira optimalno gospodarenje tlima (agroekološka osnova). Budući da ne postoji zakonski propisano praćenje kvalitete tala (izuzev poljoprivrednih), zaštita se provodi isključivo kroz mjere zaštite okoliša koje su rezultat procjene utjecaja na okoliš objekata i zahvata za koje je izrađena studija utjecaja na okoliš.

Programom trajnog motrenja tala Hrvatske iz 2008. godine na području Županije predložene su dvije postaje za trajno praćenje poljoprivrednih tala te potencijalno onečišćene lokacije. Te su točke odabrane na temelju djelatnosti koje se na njima obavljaju, a ne na temelju postojećih ili povijesnih podataka o mogućim onečišćenjima i ucrtane su u informacijsku bazu podataka o onečišćenim lokalitetima AZO (GEOL baza). Provedba Programa trajnog motrenja tala na potencijalno onečišćenim lokacijama još nije počela.

⁸⁸ Narodne novine, Odluku o donošenju plana gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za razdoblje 2017. – 2022. Godine, dostupno na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_07_94_2123.html

Budući da šume na području Županije također imaju izuzetno važnu funkciju u sprečavanju erozije i uništavanja tala, a time i narušavanja čitavog bio sustava, bitno je spriječiti i onemogućiti svaki pokušaj deforestacije koji bi mogao izazvati bilo kakve štetne posljedice po okoliš. Pri tome je ključno da županijska i lokalna tijela uprave zajednički prate sve inicijative, prijedloge i odluke o prenamjeni šumskog zemljišta, ali i drugih aktivnosti vezanih uz šumarstvo na području Županije i da koordinirano djeluju kako bi se spriječili i zaustavili svi planovi i projekti koji ugrožavaju šume, a time i sveukupni okoliš.

To praćenje i nadgledanje inicijativa, prijedloga i odluka o prenamjeni šumskog zemljišta posebno je važno jer se u praksi pokazalo da se na državnoj razini donose planovi i odluke o prenamjeni šumskog zemljišta, primjerice o pretvaranju šumskog u poljoprivredno zemljište, a da pri tome Županija o tome nije niti informirana, niti konzultirana, niti je imala prilike ukazati na veliku i nepopravljivu štetu koje te odluke mogu imati po okoliš.

4.4.3 Zaštita prirode

Sportske aktivnosti znaju biti jedan od većih uzroka onečišćenja okoliša. No, niti, naoko, bezazlene aktivnosti kao što je održavanje vlastitog vrta nisu uvijek bezopasne. Jedna studija pokazuje da se u brojnim obiteljskim vrtovima i okućnicama koristi previše umjetnog gnojiva, kemijskih sredstava za zaštitu bilja i herbicida. Kod ovih fino raščlanjenih promatranja moramo uvijek upozoravati da je udio turizma, ne samo u lokalnim, nego i globalnim ekološkim problemima, značajan, naročito zbog ogromne potrošnje energije potrebne za postizanje mobilnosti motivirane slobodnim vremenom i turizmom.⁸⁹

Na području DNŽ-a zaštićeno je 40 dijelova prirode, a među njima su zaštićena područja u kategorijama: nacionalni park (1), posebni rezervat (10), park prirode (1), spomenik prirode (6), značajni krajobraz (8), park-šuma (5), spomenik parkovne arhitekture (8) i zaštićeni mineral (1). Zastupljeno je sedam od devet kategorija zaštićenih područja (zaštićeno područje je geografski jasno određen prostor koji je namijenjen zaštiti prirode i kojim se upravlja radi dugoročnog očuvanja prirode i pratećih usluga ekološkog sustava), tj. sve kategorije osim strogog rezervata i regionalnog parka. Ukupna površina zaštićenih područja u DNŽ-u iznosi 45.772,85 hektara ili 4,92 posto njezine ukupne površine (kopna i mora).

Ekološka mreža Natura 2000 u DNŽ-u obuhvaća 90 područja. Njihova ukupna površina iznosi 2.502,73 km² (26,94 % ukupne površine Županije).

⁸⁹ Müller, H. (2004.) Turizam i ekologija. Zagreb. Masmedia, str. 21

Razvojni problemi i razvojne potrebe:

1. Nedostaju resursi (ljudski i financijski) za sustavno upravljanje prirodom i provedbu mjera zaštite okoliša.
2. Onečišćenje tla uzrokovano povećanjem gustoće prometa te neadekvatnim upravljanjem starim/zapuštenim industrijskim objektima
3. Onečišćenje podzemnih i površinskih voda zbog nekontroliranog ispuštanja fekalnih i industrijskih voda u okoliš.
4. Neadekvatan sustav upravljanja otpadnim vodama.
5. Nepostojanje sustava mjerenja kakvoće zraka.
6. Povećanje onečišćenja od buke.
7. Nepostojanje praćenja svjetlosnog onečišćenja.
8. Ugroženost tla i vegetacije požarima i erozijama.
9. Velika prometna opterećenja na moru i kopnu tijekom turističke sezone negativno utječu na kvalitetu tla, mora i voda.
10. Manjak informacija u Županiji i nedovoljno praćenje inicijativa, planova i prijedloga o
11. Osigurati veći stupanj zaštite tla, vode i vegetacije od onečišćenja.
12. Uspostaviti sustav za upravljanje otpadnim vodama.
13. Aktivno upravljati rizicima od različitih vrsta onečišćenja.
14. Poboljšati sustav prostornog planiranja i sprečavati bespravne gradnje.
15. Smanjiti antropogeni utjecaj na vode, more i obalni pojas.
16. Unaprijediti sustav prostornog planiranja i iskorijeniti bespravnu gradnju kao jednu od prijetnji devastacije obalnog pojasa.
17. Uspostaviti sustav ranog uzbunjivanja i upravljanja rizicima onečišćenja okoliša.
18. Jačati svijest stanovništva o potrebi i značenju zaštite okoliša.
19. Aktivno provoditi mjere iz županijskih strateških dokumenata vezane uz zaštitu okoliša radi postizanja zacrtanih ciljeva.

Područje Delte rijeke Neretve uvršteno je na Ramsarski popis 18. siječnja 1993, i jedno je od preostala četiri Ramsar područja u Hrvatskoj. Ramsarska konvencija obvezuje svaku stranku na opće očuvanje močvara na vlastitom teritoriju, kao i na posebne obveze vezane uz močvarna staništa od međunarodne važnosti koja se upisuju u tzv. Ramsarski popis. Ovo područje delte rijeke Neretve ima površinu od 12,742 ha i predstavlja ostatke rijetkih reliktnih sredozemnih močvara s očuvanim obalnim lagunama. Zaštićenim područjima u DNŽ-u upravlja Javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području DNŽ-a, osnovana 2005.

godine. Djelatnost je Javne ustanove zaštita, održavanje i promicanje zaštićenih dijelova prirode u cilju zaštite i očuvanja izvornosti prirode, osiguravanja neometanog odvijanja prirodnih procesa i održivog korištenja prirodnih dobara te nadzor nad provedbom uvjeta i mjera zaštite prirode za područje kojim upravlja. Na području DNŽ-a osnovane su i četiri posebne javne ustanove koje upravljaju određenim područjima.

4.4.4 Društveni problemi Dubrovnika

Dubrovnik je oduvijek bio turistička destinacija ali svoj novi zamašnjak pronalazi nekako sa dolaskom ljeta i kruzera od 2007. godine kada se okrenuo masovnom turizmu, a to ovaj grad kulturološki, psihički ni infrastrukturno ne može podnijeti. Brojni kruzери ostavili su traga u kvaliteti mora povećanjem prisutnosti sumpora u pojedinim dijelovima obale. Brza i neplanska gradnja cijedi grad jer za toliki broj apartmana ovaj grad nema spremnu infrastrukturu. Postoje problem sa kvalitetom vode, kanalizacijom a osim na par glavih prometnica vozilo hitne pomoći je gotovo neupotrijebivo. O problemu parkinga da i ne govorimo. Sve je u službi kapitala pa se ne čuva i ono malo zelenila koje je ostalo u samom centru grada. Vizura grada je izmijenjena i još se mijenja, nažalost ne na bolje.

Svi oni obilaze starogradsku jezgru i onemogućuju normalan način života ljudima koji žive unutar zidina. Uplovljavanja velikih kružea nikako ne pomažu u normalizaciji života a zna se dogoditi da u jednom danu dođe i po šest kružea sa preko 15000 ljudi koji onda kreću u razgledavanje starog grada. Stvaraju se ogromne gužve te se na ulaz u stari grad zna čekati i po 15 minuta a u regulaciji pješackog prometa ne rijetko pomaže i policija.

Uvjeti življenja u staroj jezgri veoma su loši zbog navala turista, buke, gužve, zbijenosti, visokih cijena u prodavaonicama i loše uređenih stanova. Stanovi su obično u veoma lošem stanju zbog svoje starosti. Neki ne posjeduju ni sanitarni čvor, a građevinski radovi čiji je cilj preuređenje i osuvremenjivanje veoma su skupi i teško je dobiti sve dopusnice jer je stara jezgra svjetska kulturno-povijesna baština pod zaštitom UNESCO a.⁹⁰

⁹⁰ Grad stari i odumire: Između zidina tek 1000 stanovnika, dostupno na: <http://www.dubrovniknet.hr/novost.php?id=12847#.WW0rfoTyjIV>, 13.07.2017.

Dubrovnik je za običnog, “malog” čovjeka neodrživi i skup san. Naravno osim u slučaju da obitelj ne posjeduje apartmane. A pomalo se i to počelo događati, stasala je generacija iz obitelji sa više djece, onih koji rade na toliko svima dragoj floskuli demografske obnove, a koji nisu u mogućnosti svima osigurati rješavanje stambenog pitanja. Polako se javlja generacija koja nema ništa svojeg a “običnim radom” (čitaj sve što nema veze sa apartmanima i turizmom) ne može si priuštiti kupnju kvadrata stana koja ne pada ispod EUR 3500 ma koliko god derutan ili star taj kvadrat bio, pa se dobar dio mladih obitelji iseljava u okolna naselja poput Orašci ili Župe dubrovačke što samo pridonosi svima u Dubrovniku poznatom stanju Grada, “Zimi”, kada Dubrovnik postaje gradom duhova.

5. ZAKLJUČAK

Održivi razvoj označava gospodarski i društveni rast usklađen s ekosustavima u kojima djeluje. Isto tako, održivi razvoj danas je jedan od najprisutnijih pojmova u znanosti, medijima i civilnom društvu, prvenstveno iz razloga što su postojeći trendovi stvorili velik pritisak na ionako opterećene kapacitete zemlje, a problemi okoliša i njegova zagađenja su od lokalnog značaja prerasli u globalne prijetnje i probleme.

Koncepcija održivog razvoja turizma uvjetuje zaštitu i održivost svih turističkih resursa a temelji se na zadovoljenju potreba svih generacija koje će u njemu egzistirati. Geografska lokacija Dubrovačko Neretvanske županije, zajedno sa svim njenim prirodnim ljepotama i kulturnim znamenitostima, itekako je atraktivna je za razvoj turizma. Stoga je u Hrvatskoj razvoj turizma od visoke socioekonomske važnosti pa se s razlogom sve češće svrstava u skupinu strateških ciljeva gospodarskog razvoja. Konceptom održivog razvoja u turizmu žele se povećati pozitivni učinci turizma, kako za lokalnu zajednicu tako i za cjelokupno nacionalno gospodarstvo.

Hrvatska trenutno profitira na činjenici da je ponovno otkrivena kao turističko odredište. Opasnost od pretjeranog oslanjanja na postojeći model turizma donosi potencijalne rizike koji se mogu smanjiti poticanjem razvoja kontinentalnog turizma, iskorištavanjem hrvatske povijesne baštine.

U konačnici se i 2018. godine pokazalo da je turizam jedna od rijetkih grana gospodarstva koji daje pozitivne rezultate i postaje vodeća hrvatska gospodarska grana. S obzirom na interes turističke potražnje u Europi i svijetu, koji je zadnjih godina stalan, vjeruje se da je budućnost turizma Dubrovačko-neretvanske županije neupitna, ali je ipak teško predvidjeti kojom će se brzinom razvijati u fizičkom obujmu i u kvaliteti proizvoda.

Dubrovnik, kao najveći i najrazvijeniji grad u županiji ima privilegiju ubiranja velikog novca od turizma, ali ima i zadaću koju nosi takav status.

POPIS TABLICA

Tablica 1 Prihodi od turizma 2017. (2016.) Godine.....	10
Tablica 2 Dubrovačko – neretvanska županija u brojkama	15
Tablica 3 Broj stanovnika na području ispostava PU HZZ-a DNŽ	40
Tablica 4 Broj stanovnika u primorskim županijama 2001.-2014.	42
Tablica 5 Broj stanovnika u lokalnim jedinicama prema popisu 2011.....	44
Tablica 6 Centri za socijalnu skrb u Dubrovačko-neretvanskoj županiji.....	48

POPIS SLIKA

Slika 1 Raspored otpada u kg po stanovniku po županijama.....	54
---	----

LITERATURA

KNJIGE

1. Ackoff, R.L. (1999) *Re-Creating the Corporation – A Design of Organizations for the 21st Century*, Oxford University Press, New York
2. Ban, Ivan; Vrtiprah Vesna, *Kultura i turizam u Dubrovniku, Tourism and hospitality management*, Vol. 9 No. 1, 2013.
3. Bilen, M. (2011.) *Turizam i okoliš*. Zagreb. Mikrorad
4. Blažević, B. (2007.), „Turizam u gospodarskom sustavu“, Impresum, Opatija
5. Cifrić, Ivan; *Kultura i okoliš, Zaprešić : Visoka škola za poslovanje i upravljanje, s pravom javnosti "Baltazar Adam Krčelić"*, 2012.
6. Čorak, Sandra; *Izazovi upravljanja turizmom*, Institut za turizam, Zagreb, 2011.
7. Fučkan, Đ. i Sabol, A. (suradnik) (2013.) *Planiranje poslovnih dometa*, Hum naklada, Zagreb
8. Lopižić, Iva, *Grad Dubrovnik kao jedinica lokalne samouprave*, Zagrebačka pravna revija, Vol. 4 No. 3, 2015.
9. Ljubičić, Davor, *Analiza održivog razvoja turističke destinacije, Naše more: znanstveni časopis za more i pomorstvo*, Vol. 63. No. 1 Supplement, 2016.
10. Müller, H. (2004.) *Turizam i ekologija*. Zagreb. Masmedia
11. Orsag, S. (2011.) *Vrijednosni papiri – Investicije i instrumenti financiranja*, Revicon, Sarajevo
12. Pirjevec, B. (1998.), „Ekonomska obilježja turizma“, *Golden marketing*, Zagreb
13. Porter, M.E. (2008.) *Konkurentska prednost*, Masmedia, Zagreb
14. Prelog, Milan, *Urbanistički razvoj Dubrovnika*, Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti, Vol. 21 No. 1, 1978.
15. Rogers, Peter P., Jalal, Kazi F., Boyd, John A., *An Introduction to Sustainable Development*, Glen Educational Foundation, 2008.
16. Sachs, J. (2015): *The Age of Sustainable Development*, Columbia University Press, New York
17. Teece, D.J. (2009) *Dynamic Capabilities and Strategic Management*, Oxford University Press, New York
18. Tintor, J. (2009.) *Poslovna analiza*, Masmedia, Zagreb
19. Wearing, S., Neil, J. (2009.) *Ecotourism, Impacts, Potentials and Possibilities*

20. White, V. et al. (2006.) Indicators and Sustainable Tourism. The Macaulay Institute, Aberdeen

ČLANCI

1. Breslauer, N., Gregorić, M., Hegeduš, I., (2015.), „Održivi razvoj turizma u Međimurskoj županiji“, Education for Entrepreneurship: International journal of education for entrepreneurship, Vol.5 No.1
2. Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, D., Kesar, O., i sur., (2011.), „*Turizam: Ekonomske osnove i organizacijski sustav*“, Zagreb: Školska knjiga, str. 253.
3. Grad Dubrovnik- Upravni odjel za kulturu i baštinu (2014) Strategija razvoja kulture Grada Dubrovnika 2015.-2025. Zagreb: Institut za razvoj i međunarodne odnose- IRMO. Str. 50
4. Hrvatska agencija za okoliš i prirodu, Izvješće o komunalnom otpadu
5. Hrvatska narodna banka, Godišnje izvješće 2017. str. 29.
6. Hrvatski zavod za zapošljavanje, Godišnjak 2017
7. Kožić, I., Mikulić, J., (2011.), „Mogućnosti uspostave sustava pokazatelja za ocjenu i praćenje održivosti turizma u Hrvatskoj“, *Privredna kretanja i ekonomska politika*, No. 127
8. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Turizam u brojkama
9. Sabol Opačić V. (2010): Problematika zapošljavanja u ugostiteljstvu i turizmu, Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, Vol. 1, No. 1
10. UNWTO (2005): Making tourism more sustainable – A guideline for policy makers, An edition from United Nations Environment Programme, Madrid

INTERNET IZVORI

1. Agenda 21

[URL:https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf](https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf)

(01.08.2018)

2. Centar za socijalnu skrb Dubrovnik <http://www.czss-dubrovnik.hr/o-centru/>

3. Dubrovačko Neretvanska županija, dostupno na: <http://www.edubrovnik.org/polozaj-i-znacaj/>

4. Dubrovačko Neretvanska županija, <http://www.edubrovnik.org/upravni-odjel-za-zdravstvo-i-socijalnu-skrb/>

5. Dubrovačko Neretvanska županija

<http://edubrovnik.org/2015/Socijalni%20plan%20DNZ%202014-2016.pdf>

6. Dubrovnik tourist info

<http://www.dubrovnik-turistinfo.com/?dubrovnikturist=vijesti&idKat=3&id=577>

(21.08.2015.)

7. DUNEA, <http://www.dunea.hr/o-nama> (23.08.2015.)

8. DUNEA, <http://www.dunea.hr/nasi-projekti> (23.08.2015.)

9. GEOGRAFIJA.hr, <http://www.geografija.hr/hrvatska/bastina-u-turizmu-dubrovacko-neretvanske-zupanije/> (08.07.2015.)

10. Grad stari i odumire: Između zidina tek 1000 stanovnika, dostupno na: <http://www.dubrovniknet.hr/novost.php?id=12847#.WW0rfoTyjIV> , 13.07.2017.

11. Grdić Z. Š. , Nižić M. K., Mamula M. (2017.) , povezanost klimatskih promjena i turizma: multikriterijska analiza ocjenjivanja mjera prilagodbe . Ekonomska misao i praksa, str. 173. dostupno na : <https://hrcak.srce.hr/183554> (05.08.2018.)

12. Hrvatska gospodarska komora <https://www.hgk.hr/zupanijska-komora-dubrovnik/gospodarski-profil-zupanije>

13. Hrvatska gospodarska komora <https://www.hgk.hr/zupanijska-komora-dubrovnik/o-zupanijskoj-komori-dubrovnik-i-gospodarskom-vijecu-zk-dubrovnik>

14. Hrvatska agencija za okoliš i prirodu, Opterećenja turističkog sektora na okoliš u Hrvatskoj, str. 4., dostupno na: https://mint.gov.hr/UserDocsImages//AA_2018_c-dokumenti//2_Opterecenja%20turistickog%20sektora%20na%20okolis%20u%20HR.pdf (11.08.2018.)

15. Horwat HTL

- http://edubrovnik.org/02_SRTDNZ_IZVJESTAJ_SITUACIJE_TRZISTE_partnersko_vijece.pdf (29.08.2015.)
16. Institut za turizam
<http://www.dubrovackoprimorje.hr/docs/edit//ckfinder/userfiles/files/Tomas%20Ljeto%202014%20Prezentacija%20DN%2018%2003%202015%20fin.pdf> (29.08.2015.)
17. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske (2013.): Strategija razvoja hrvatskog turizma do 2020. Godine
<http://www.mint.hr/default.aspx?id=9708> (27.08.2015)
18. Ministarstvo turizma republike Hrvatske. Dostupno na:
http://www.mint.hr/UserDocsImages/150701_Turizam014.pdf (29.08.2015.)
19. Ministarstvo turizma
http://www.mint.hr/UserDocsImages/150701_Turizam014.pdf (29.08.2015.)
20. Narodne novine, Odluku o donošenju plana gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za razdoblje 2017. – 2022. Godine, dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_01_3_120.html (11.08.2018.)
21. Narodne novine, Odluku o donošenju plana gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za razdoblje 2017. – 2022. Godine, dostupno na
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_07_94_2123.html
22. Odjel za arheologiju i spomeničku baštinu Konavala
<https://www.migk.hr/lokaliteti/sokol-grad-dunave>
23. Plan deinstitucionalizacije, transformacije te prevencije institucionalizacije 2018.-2020. Godina
<https://mdomsp.gov.hr/UserDocsImages/Vijesti2018/Proces%20transformacije%20i%20deinstitucionalizacije/Plan%202018-2020.pdf>
24. "Press release – UN General Assembly's Open Working Group proposes sustainable development goals" (PDF). Sustainabledevelopment.un.org. (05.09.2018.)
25. Prioritetne teme za Republiku Hrvatsku, <http://www.mint.hr/userdocsimages/120516-strateski-p-mint.pdf> , (10.08.2018.)
26. Prioritetne teme za Republiku Hrvatsku, <http://www.mint.hr/userdocsimages/120516-strateski-p-mint.pdf> , (10.08.2018.)
27. Sladoljev J., Arbutina A., Dujčić A., Župčić J. (2017.), važnost korištenja obnovljivih izvora energije u cilju postizanja konkurentnosti u turizmu, Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku str. 54, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/176747>
(05.08.2018.)

28. Strateški plan grada Dubrovnika
https://www.dubrovnik.hr/uploads/20181206/STRATE%C5%A0KI_PLAN_GRADA_DUBROVNIKA_2018._%E2%80%93_2020._godine.pdf
29. Stručna ekspertiza gospodarskog razvitka Dubrovačko-Neretvanske županije s naglaskom na turizam
<http://www.zzpudnz.hr/LinkClick.aspx?fileticket=Kobmwfg0lCI%3D&tabid=307>
30. Sunara Ž., Jeličić S., Petrović M. (2013.), Održivi turizam kao konkurentska prednost Republike Hrvatske, Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu, str. 4, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/104887> F (21.08.2018)
31. Temeljni ciljevi politike zaštite okoliša u Hrvatskoj,
<http://www.mint.hr/userdocsimages/120516-strateski-pmint.pdf>, (10.08.2018.)
32. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development". United Nations – Sustainable Development knowledge platform. (05.09.2018.)
33. Turistička zajednica Dubrovačko neretvanske županije-
<https://visitdubrovnik.hr/hr/odredista/dubrovnik-i-okolica/>
34. Turistička zajednica Dubrovačko neretvanske županije
<https://visitdubrovnik.hr/hr/atrakcije/o-zupaniji/>
35. TURISTIČKA ZAJEDNICA GRADA DUBROVNIKA
http://www.tzdubrovnik.hr/get/dubrovacko_neretvanska_zupanija/75555/metkovic.html
36. Turistička zajednica općine Lastovo
<https://tz-lastovo.hr/vodic-po-lastovu/naselja/lastovo/>
37. Turistička zajednica općine Mljet
<http://www.mljet.hr/?l=hr&ispis=staticna&id=105&iskljuci=da>
38. Udruga kampova Dubrovačko-neretvanske županije,
<http://dubrovnik-campingregion.com/hr/o-nama> (23.08.2015.)
39. URL: <https://www.hgk.hr/zupanijska-komora-dubrovnik/gospodarski-profil-zupanije>
40. URL: <http://www.zzpudnz.hr>
41. URL: http://odraz.hr/media/21831/odrzivi_razvoj.pdf (01.08.2018.)
42. Utjecaj turizma na okoliš u Republici Hrvatskoj,
<http://www.mint.hr/userdocsimages/120516-strateski-pmint.pdf>

ŽIVOTOPIS

Osobni podaci

Ime / Prezime

Adresa(e)

Telefonski broj

E-mail

Državljanstvo

Datum rođenja

Spol

Obrazovanje i osposobljavanje

Datumi

Naziv dodijeljene kvalifikacije

Naziv i vrsta ustanove
pružatelja obrazovanja i
osposobljavanja

Obrazovanje i osposobljavanje

Datumi

Naziv dodijeljene kvalifikacije

Glavni predmeti

Naziv i vrsta ustanove
pružatelja obrazovanja i
osposobljavanja

Osobne vještine i kompetencije

Materinski jezik

Drugi jezik

Tehničke i računalne vještine i kompetencije

Marijan Marčinko

Gornje selo 38, Ošlje

Fiksni telefon: 38736880947

Mobilni telefona:
0038599/8584-929

marijan.marcinko7@gmail.com

Hrvatska

11.08.1994

Muški

2010. – 2014.

Ekonomski tehničar

Ekonomska škola Neum

2014. - 2017.

Prvostupnik / Bachelor ekonomije

Računovodstvo i financije

Ekonomski fakultet Mostar

Hrvatski

Engleski, Talijanski (osnovna razina)

Windows operativni sustavi

Microsoft Office (Word, Excel, Access, PowerPoint, Outlook)

Korištenje Interneta i e-mail-a

Vozačka dozvola

B1 , B

Dodatne informacije

Član nogometnog kluba Neum kao kadet i junior (2011. – 2013.) te kao senior (2013.)